

BIBLIOTEKA
 Nr: 625
 Tow. Geogr.

WIADOMOŚCI GEOGRAFICZNE

Miesięcznik poświęcony przeglądowi spraw geograficznych w Polsce i za granicą.

(REVUE MENSUELLE DE GÉOGRAPHIE)

Wydawnictwo Krakowskiego Oddziału
 Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Redakcja: LUDOMIR SAWICKI i WIKTOR ORMICKI

KRAKÓW-DĘBNIKI, UL. BARSKA L. 41.

Wychodzi z początkiem każdego miesiąca z wyjątkiem sierpnia i września

Kraków, maj-czerwiec 1926 r.

I. Sprawy Krakowskiego Oddziału Pol. Tow. Geogr. (*Actes de Succursale Cracovienne de la Société Polonaise de Géogr.*)

Protokół Walnego Zebrania Krak. Oddz. Polskiego Towarzystwa Geograficznego z dnia 9 czerwca 1926 r. (w sali Instytutu Geograficznego U. J.). Doroczne Walne Zebranie Krak. Oddziału P. T. G. zagał w obecności statutom wymaganej ilości członków przewodniczący, prof. Sawicki w następujący sposób: „Po raz czwarty zbieramy się, by wysłuchać sprawozdanie z działalności naszego towarzystwa, a zbieramy się w czasie dla całej Polski, zwłaszcza zaś dla nauki polskiej niezmiernie ciężkim i poważnym. Ogólne rozprężenie, ciężka walka o byt, troski o dobro Ojczyzny, brak środków na rozbudowę kultury intelektualnej i inne przyczyny na to się złożyły, że i nasze towarzystwo sprostać nie mogło w pełni celom i zadaniom, zakreślonym mu przez statuty: a jednak nie brak oznak, że najgorsze chwile mijają. Gwałtowny wzrost młodzieży akademickiej, oddającej się studjom geografji, rozbudowa instytutów geograficznych, zrodzenie się nowych wydawnictw naukowych na polu geografji, owocne zjazdy i powstanie nowych bratnich towarzystw, wreszcie udział żywy w międzynarodowej akcji na polu geografji napawa nas nadzieją, że przeszliśmy punkt zwrotny i że odtąd w naszym dziale życia kulturalnego lepiej będzie. W tej intencji witam serdecznie postępujące prace Komisji Geograficznej P. Ak. Um., powstanie Lwowskiego Tow. Geograficznego i reorganizację Zrzeszenia Nauczycieli Geografji, narodziny wydawnictw Instytutu Geograficznego Uniw. Poznańskiego, owocne obrady Zjazdu powszechnego Nauczycieli Geografji we Lwowie z przed miesiąca, udział Polaków w Międzynarodowym Zjeździe Geografów w Kairze oraz w komisjach Unji Międzynarodowej Geograficznej.

Nie wszystko jest jeszcze zharmonizowane, nie są ekonomicznie eksploatowane wysiłki tej garstki pionierów geografji, którzy cały

ciężar organizacji i postępu naszej nauki dźwigali w warunkach najtrudniejszych, nie są jeszcze dla ideałów geograficznych pozytywne szerokie masy ludności, nieświadomej, że wiedza geograficzna — to potęga światowa. Lecz nie wątpimy, że podrastająca, a tak szczerze geografją się przejmująca generacja stanowić będzie kadry tej armii, która po całej Polsce rozniesie hasła i wzniosłe cele pracy geograficznej, której bez zastrzeżeń towarzystwo nasze się poświęciło. Witając wszystkich zebranych, otwieram Walne Zebranie“.

Po odczytaniu i przyjęciu protokołu z ostatniego Walnego Zebrania sekretarz przedłożył sprawozdanie z działalności Oddziału za rok 1925/6, zatwierdzone przez zebranie, zaś skarbnik sprawozdanie kasowe, które jednomyślnie przyjęto na wniosek komisji kontrolującej i udzielono Zarządowi absolutorjum. W związku z tem przeprowadzono dyskusję w sprawie trudności, połączonych z ściąganiem wkładek członkowskich, i wezwano administrację „Wiadomości Geograficznych“ do ściągania zaległych składek członkowskich drogą zaliczki przy wysyłce pierwszego jesiennego numeru organu Tow.

Nastąpiły wybory: ustępujący z Zarządu w myśl postanowień statutu pp. prof. Sawicki, Siedlecki i Nowak wybrani zostali ponownie, podobnie jak i dotychczasowi członkowie Komisji Rewizyjnej pp. Czerwiński, Talko-Hryncewicz i Pachoński. Prof. Smoleński zdał sprawę z przebiegu Zjazdu Nauczycieli Geografji we Lwowie i przedstawił stanowisko, zajęte na nim przez delegatów Krak. Oddz. P. T. G., poczem uchwalono rezolucję: „Walne Zebranie Krak. Oddz. P. T. G. uznaje jednomyślnie potrzebę, podkreśloną już na Zjeździe Fizjografów w Krakowie 1924 r. i Zjeździe nauczycieli geografji we Lwowie 1926, zespolenia istniejących w Polsce organizacji geograficznych w jedno wielkie Polskie Towarzystwo Geograficzne i uzgodnienia akcji wydawniczej“. Na zakończenie dr. Kubijowicz zwrócił się do Walnego Zebrania z apelem o zasilanie powstającej w Oddziale biblioteki dzieł podróźniczych. Zmierzającą w tym kierunku rezolucję jednogłośnie uchwalono. Na tem po wyczerpaniu porządku dziennego zebranie zamknięto.

Sprawozdanie sekretarza z działalności Oddziału Krakowskiego P. Tow. Geogr. za czas od 21 stycznia 1925 roku do 9-go czerwca 1926 roku. — W okresie sprawozdawczym ilość członków Krak. Oddz. P. T. G. zmniejszyła się, trudności z którymi Oddział w realizowaniu swych celów walczyć musi w związku z ogólnem położeniem, wzrosły — mimo to rok ubiegły jest rokiem dalszego stopniowego rozwoju. Wyrazem rozszerzenia działalności Oddziału jest przedewszystkiem powstanie odrębnej Sekcji Pedagogicznej, której zadaniem jest stanie na straży interesów geografji szkolnej. Sekcja ta, której zawiązanie projektowane od paru lat stale natrafiało na przeszkody, założona została w roku ubiegłym i odbyła szereg posiedzeń dyskusyjnych, poświęconych głównie nowym programom szkolnym. W działalności wysuwa się na pierwsze miejsce — jak w latach ubiegłych — akcja odczytowa. Tej zakres został rozszerzony przez wprowadzenie w życie zamierzonego

już dawniej planu zapraszania również zagranicznych uczonych. W roku więc bieżącym bawił w Krakowie zaproszony przez Towarzystwo znakomity badacz Grenlandji dr. Lauge Koch, którego prelekcje wypełniły jedno z zebrań publicznych Tow. oraz zebrań fachowe, urządzone wspólnie z P. Tow. Geologicznem, i dr. Jiří Král, docent Uniw. w Pradze, który na posiedzeniu fachowem zdał sprawę ze swych badań, wchodzących w program związanej z polskiej inicjatywy Międzynarod. Komisji dla szłaśnictwa w Karpatach.

Zebrań publicznych było w okresie sprawozdawczym 7: Dr. L. Koch: Z podróży po Grenlandji, dr. A. Kozłowska: Z wyżyny centralnej francuskiej, dr. St. Niemcówna: Wrażenia z Egiptu, prof. dr. J. Nowak: Z połudn. wsch. Syberji, prof. dr. L. Sawicki: Z podróży po Trypolitanji, prof. M. Siedlecki: Rąfy koralowe, dr. J. Żurowski: Z Prus wschodnich. Zebrań naukowych odbyto 10: dr. J. Král: Szłaśnictwo Podkarpackiej Rusi, dr. L. Koch: Z geologii Grenlandji, dr. W. Kubijowicz: Rozmieszczenie wysokości względnych we wsch. Karpatach, i tenże: Szłaśnictwo Beskidów Magórskich, dr. J. Premik: Złodowacenie masywów górskich w Albanji, prof. dr. J. Smoleński: Sprawozdanie z Kongresu Geogr. w Kairze, i tenże: Łudność Rzpłtej w świetle metody względnych przewyżczeń i niedoborów, dr. M. Sokołowski: Górna granica lasu w Tatrach, prof. dr. W. Szafer: Typy pustynne Sahary, dr. J. Żurowski: Nowsze metody badań archeologicznych.

Pozatem w Sekcji Pedagogicznej: dr. St. Niemcówna: Uwagi nad nowemi programami geografji w szkołach średnich. Akcja wydawnicza obejmowała w dalszym ciągu publikację „Wiadomości Geogr.“, które wychodziły pod redakcją prof. Sawickiego i pana W. Ormickiego, obejmując tom III i 4 zeszytu tomu IV; pozatem kontynuowano wydawanie „Krakowskich Odczytów Geogr.“, które podjęła Geogr. Księgarnia „Orbis“. Dążeniem dalszem Oddziału jest uzgodnienie organizacji wydawnictw periodycznych geograficznych w Polsce. Wymiana wydawnictw własnych umożliwia otrzymywanie czasopism fachowych obcych; złożone w depozycie w Inst. Geogr. Uniw. Jag. dostępne są zawsze dla członków Tow., którzy nadto mają prawo korzystania z czytelni tegoż Instytutu. W bieżącym roku podjęto akcję stworzenia własnej biblioteki specjalnej, obejmującej dzieła podróźnicze. Dzięki darom członków posiada już ona stokilkadziesiąt książek z tego zakresu. Oddział Krakowski Polskiego Tow. Geogr. wziął przez swych delegatów udział w Międzynarodowym Kongresie Geograficznym w Kairze w roku 1925, w Zjeździe Lekarzy i Przyrodników Polskich w Warszawie r. 1925 i w Zjeździe Polskich Nauczycieli Geografji we Lwowie w r. 1926. Oddział zajął stanowisko wobec nowych programów szkolnych i memoriał w tej sprawie przedłożył Kuratorjum Krakowskiemu.

W stosunku do innych organizacji geograficznych w Polsce, Oddział Krak. P. T. G. reprezentował ideę łączności, która mu i nadal przyświecać będzie.

Sprawozdanie skarbnika. — Oddział krakowski Polskiego To-

warzystwa Geograficznego czerpał dochody w okresie sprawozdawczym z wkładek członków i z opłat wstępów na odczyty.

1. Suma wkładek członkowskich wynosiła w okresie sprawozdawczym	433 25 zł.
2. Na abonament „Wiadomości Geograficznych“ zebrano	466 75 „
3. Dochód z odczytów wynosił	367 90 „
4. Pozostałość kasowa z roku 1924 wynosiła	26 34 „
5. Zwrot $\frac{1}{2}$ opłaty za kursora od Adm. „W. G.“	67 90 „
Suma dochodów wynosiła	<u>1.362 14 zł.</u>

Rozchody dadzą się zgrupować w następujące pozycje:

1. Opłata za salę na odczyty publiczne w Muz. Tech. Przem.:	145 00 zł.
2. Służba w czasie odczytów publicznych i naukowych	61 70 „
3. Opłaty pocztowe, zawiadomienia, afisze	171 69 „
4. Opłata za sprzątanie lokalu Towarzystwa	126 00 „
5. Prenumerata „Wiadomości Geograficznych“ wypłacona Administracji	466 75 „
6. 20% od wkładek dla Zarządu Głównego w Warszawie	86 75 „
7. Inne drobniejsze wydatki (wśród których najpoważniejszą pozycję stanowi reszta należności za biurko Twa 37 00 zł.)	52 40 „
8. Kursorowi	135 80 „
Suma rozchodów wynosiła	<u>1.246 09 zł.</u>

Zamknięcie rachunkowe więc wykazuje nadwyżkę dochodów nad rozchodami w wysokości 116.05 zł.

Na zebraniu fachowem dnia 9 czerwca 1926 roku omówił J. Smoleński: „*Epigenezę subsekwentnych dolin w Karpatach*“. Prelegent, powołując się na przykłady z zdjęć geologicznych Jabłońskiego, Weignera, Krajewskiego i Swiderskiego, zwrócił uwagę na istnienie w obszarze Beskidów Wsch. szeregu dolin podłużnych, które wbrew zasadzie subsekwencji odpowiadają przebiegowi skał odpornych, mimo, że równoległe do nich po stronie pld ciągną się wychodnie miększych utworów. Tłómaczy to powstaniem dolin w wyższej intersekcji, w której przebieg warstw zapaadających na pld. zaznaczał się strefami przesuniętemi ku północy. W pewnej wysokości pas skał miększych odpowiadał dzisiejszemu przebiegowi (rzutowi pionowemu) doliny. W nim subsekwentnie wytworzona dolina pogłębiając się zachowała pierwotne położenie w czasie postępującej gradacji i związanego z tem cofania się wychodni skał miększych i wcięła się w ich spąg. Były to więc rodzaj epigenezy, tem różny od właściwej, że dotyczy przeniesienia doliny nie z powierzchni zasypania na odmienną, inaczej ukształtowaną powierzchnię skrytą, lecz z jednej powierzchni intersekcyjnej na drugą, odmienną, z którą przebieg doliny nie harmonizuje. Zjawisko zdaje się stać w związku z odmłodzeniem rzeźby.

Zachodzi pytanie, czy opierając się na powyższym tłumaczeniu nie możnaby drogę ekstrapolacji określić wysokości poziomu, w którym doliny rozwinęły się tu jako subsekwentne, zanim zostały odmłodzone i po części epigenetycznie wcięte. Trudność polega na uwzględnieniu ew. zmian upadu warstw w wyższym poziomie oraz wielkości bocznego przesunięcia osi dolinnej, prawdopodobnego przy ich izoklinalnym charakterze. Prelegent próbował powyższe zagadnienie ująć we wzory matematyczne i doszedł do wniosku, że jedynie w wyjątkowych przypadkach (zachowanie teras, umożliwiających wyznaczenie kolejnego położenia osi dolinnej w wyższych poziomach) metoda ta mogłaby przedstawiać widoki powodzenia.

W dyskusji prof. Sawicki podkreślił zasadniczą niepewność wszelkiej ekstrapolacji w statystyce i geografii, uznał jednak możliwość stosowania powyższej metody w krajach niesfałdowanych, prof. Szajnocha zwrócił uwagę na zmienność petrograficzną utworów fliszowych i jej znaczenie morfologiczne.

II. Ruch geograficzny w świecie i w Polsce. (*Mouvement géographique dans le monde et chez nous*).

I. Sprawy Pol. Tow. Geograficznego.

Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Warszawie w roku 1925. Rok 1925 był ósmym rokiem istnienia Towarzystwa. W roku tym Polskie Towarzystwo Geograficzne liczyło oprócz Oddziału w Krakowie ogółem 309 członków, w tym rzeczywistych 255, korespondentów 20, honorowych 5, zwyczajnych 29. W Warszawie zamieszkiwało 229, w kraju na prowincji 58 i zagranicą 22. Do grona członków honorowych w roku sprawozdawczym przybył profesor Waław Svamera z Pragi Czeskiej. W ostatnich dniach okresu sprawozdawczego ubył z grona naszego wielce ceniony podróżnik polski, członek-korespondent generał Bronisław Grąbczewski, który zakończył życie dnia 27 lutego. Cześć Jego pamięci.

Skład Zarządu był następujący: prezes: Profesor Eugenjusz Romer; wiceprezes: Waław Jezierski; sekretarz: Jerzy Loth; skarbnik: Waław Brun; bibliotekarz: Jan Natanson-Leski; redaktor: Stanisław Lencewicz; członkowie bez teki: Władysław Massalski, Bolesław Olszewicz, Kazimierz Szulc; komisja rewizyjna: Bronisław Grąbczewski, Seweryn Diubałowski, Jan Samsowicz.

Posiedzenia. Razem odbyło się 11 posiedzeń ogólnych, z czego walnych 2, odczytowych 9. Poza tem Zarząd odbył 13 posiedzeń specjalnych, nieuwzględniając licznych zebrań Wydziału Wykonawczego.

Na zebraniach odczytowych przemawiali: dnia 24/IV/1925 Ordyński Paweł: Półwysep Kanin; 24/IV Olszewicz Bolesław: Nowe prace z historii i geografji; 29 V Lencewicz Stanisław:

O kongresie w Kairze; 12/VI Jezierski Waław: O Paranie; 6/XI Auer Vainö (Findlanczyk z Helsingforsu): Botaniczne typy błot Finlandji; 6/XII Zaborski B.: Nowe studia geograficzne w województwie Lubelskiem; 26/II/1926 profesor Martignon: L'oeuvre française au Maroc; 4/III Dr. Lauge Koch (Duńczyk z Kopenhagi): Geologia północnej Grenlandji; 5/III Dr. Lauge Koch: Wyprawa do północnych krańców Grenlandji.

Biblioteka. Szczupłe środki Towarzystwa naszego w całości były kierowane na cele wydawnictwa Przeglądu Geograficznego, wobec czego biblioteka nie była powiększoną drogą zakupów. Toteż biblioteka wzrastała jedynie dzięki darom i wymianie. Stosunki wymienne utrzymano bardzo żywe, przyczem w kraju wymiana wydawnictw istniała z wszystkimi instytucjami naukowymi. Z zagranicą utrzymano stosunki wymienne z towarzystwami geograficznymi w następnych 21 miastach: Antwerpij, Belgradzie, Bernie, Budapeszcie, Bukareszcie, Genewie, Helsingforsie, Kopenhadze, Lyonie, Marsyliji, Monako, Madrycie, Neuchâtel, Paryżu, Pradze, Rzymie, Sztokholmie, Tokio, Waszyngtonie i Wiedniu.

Pozatem Towarzystwo brało w roku sprawozdawczym udział w Międzynarodowym Kongresie Geografów w Kairze w kwietniu 1925 r., wysyłając jako delegata prof. Stanisława Lencewicza.

Działalność wydawnicza. Działalność wydawnicza Polskiego Towarzystwa Geograficznego była w roku sprawozdawczym niezmiernie skrzepowaną, pomimo wielkiej obfitości ciekawych prac naukowych, nadsyłanych do druku bezinteresownie. Tom V Przeglądu Geograficznego jest obecnie na wykończeniu i wkrótce się ukaże. Materiały do tomu VI są już zebrane, lecz brak funduszków nie pozwala na rychłe wydanie tego numeru, co byłoby niezmiernie pożądanę ze względu na międzynarodowe stosunki wymienne.

Pozatem Towarzystwo ma gotową do druku starannie opracowaną mapę ścienną fizyczną okolic Warszawy. Brak środków nie pozwala na opublikowanie tej mapy, mogącej znaleźć wielkie zastosowanie we wszystkich szkołach Warszawy i dalszych okolic.

Oprócz tego Towarzystwo prowadzi badania i zbiera materiały do Przewodnika Geograficznego po okolicach Warszawy. Prace te, również z powodu braku środków posuwają się naprzód tylko bardzo powoli.

Naogół z ubolewaniem stwierdzić musimy, że cele i działalność Towarzystwa nie cieszą się należytem zrozumieniem szerszych warstw naszego społeczeństwa. Wskutek tego energiczne wysiłki nielicznej garstki zwolenników i entuzjastów nauki geografji nie uwidaczniają się w Ojczyźnie w tym stopniu jak zagranicą, gdzie Towarzystwo powszechnie jest znane.

II. Personalja. (*Renseignements personnels*).

Aniela Bocheńska-Leszkowa uzyskała dnia 13 marca b. r. na Uniwersytecie krakowskim stopień doktora geografji, składając rozprawę na temat: Terytorjalny rozwój i fizjognomja miasta Krakowa.

III. Odczyty, kursa i wycieczki. (*Conférences et cours*).

Kraków. Staraniem grona Przyjaciół Słowaków odbył się w piątek 19 marca b. r. w sali Muzeum Techn.-Przemysł. odczyt p. t.: Słowacy i Słowacja, wygłoszony przez pp. Brunona Ripkę i Jožo Rehusza. Odczyt był ilustrowany obrazami świetlnymi i piśnią słowacką.

Kraków. We wtorek 16 marca b. r. odbyło się w Zakładzie Mineralogicznym U. J. posiedzenie Polskiego Tow. Przyrodników im. Kopernika z następującym porządkiem dziennym: Prof. Dr. Siedlecki: Pokaz sztucznych pereł; Dr. W. Kuźniar: Morfologia glacialna Podhala.

Kraków. We wtorek 27 kwietnia b. r. wygłosili na posiedzeniu naukowym Oddz. Krak. Polsk. Tow. Przyrodników im. Kopernika Prof. Dr. Wł. Vorbrod: Nawozy fosforytowe; Prof. Dr. J. Nowak: Z geologii Hiszpanji.

Kraków. We wtorek 11 maja b. r. mówił Prof. Dr. H. Hoyer: O stacjach zoologicznych nadmorskich (z pokazami); Prof. Dr. Wł. Szafer: Nowy okaz Cycadoidei Polski (z pokazami).

Kraków. Staraniem Akad. Ligi Przyjaciół Kasy im. Mianowskiego odbył się w Krakowie w sali Zakładu Zoologicznego, ul. św. Anny 6, cykl odczytów poświęcony okolicom Krakowa.

W sobotę 13 marca mówił prof. U. J. Wład. Szafer na temat: Z przeszłości flory okolic Krakowa;

W poniedziałek 15 marca: prof. U. J. Jan Nowak: Historia podłoża geologicznego Ziemi krakowskiej;

We czwartek 18 marca: prof. U. J. Jerzy Smoleński: Typy i zabytki krajobrazów okolic Krakowa.

Nancy. Kurs wakacyjny, zapowiadany na czas od 6 lipca do 25 września br., obejmie też geografję. Przewidziane są wycieczki. Informacyję udziela gimnazjum francuskie w Warszawie, ul. Polna 46a.

Wycieczka do Szaflar. Na skutek dyskusji nad referatem W. Kuźniara, wygłoszonym w Tow. im. Kopernika w Krakowie na temat morfologii glacialnej Podhala, wybrała się za inicjatywą prof. W. Goetla wycieczka komisyjna dnia 29 marca 1926 do Szaflar. Brali w niej udział profesorowie U. J.: Goetel (geologia), Kreutz (petrografia), Nowak (geologia), Sawicki (geografia), Smoleński (morfologia), Szafer (botanika), oraz geologowie: Halicki Br., Sokołowski Marjan, w ostatniej części wycieczki towarzyszył jej również inż. Pollak z Nowego Targu. Komisja odbyła wycieczkę w użyczeniu na ten cel samochodzie ekspedycyjnym „Orbis“ prof. Sawickiego, który go sam prowadził. Przyjęcie ze strony właścicieli kamieniołomu w Szaflarach było nader gościnne. Zwiedzono także Rogoźnik. Wyniki spostrzeżeń komisji będą w zbiorowym referacie przedstawione na jednym z najbliższych posiedzeń fachowych Towarzystwa Geograficznego w Krakowie.

Poznań. Zarząd okręgowy Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Szkół Powszechnych w Poznaniu urządza w pierwszej połowie lipca 3 wycieczki krajoznawcze, a mianowicie: 1) 15-dniową wycieczkę do Warszawy, Lublina, Krzemieńca, Lwowa, w Karpaty,

następnie przez Drohobycz koleją podkarpacką via Kraków do Poznania (z kosztami około 120 zł.); 2) 12-dniową wycieczkę Poznań-Warszawa-Wilno i t. d. (około 80 zł.); 3) 12-dniową wycieczkę Poznań-Kraków-Zakopane (około 80 zł.). W drugiej połowie lipca 10-dniową wycieczkę wypoczynkową nad Bałtyk (około 60 zł.). — Informacyj udziela p. Śniegocki, Poznań, ul. Ostrówek 17/18.

Sosnowiec. Rada Szkolna Powiatowa w Sosnowcu przy materialnem poparciu Magistratów Sosnowca i Dąbrowy zorganizowała kurs przyrodniczo-geograficzny na 21 osób. Program jest oparty na wskazówkach „Regulaminu dla Państw. Wyższych Kursach Naucz.„. Geografię wykłada prof. Kisil (Seminarjum męskie w Sosnowcu). Naukę o Polsce dyrektor gimnazjum im. Traugutha, w Dąbrowie, Wrzosek. Wykłady odbywają się popołudniu w Seminarjum w Sosnowcu, ul. Wawel 1.

Warszawa. Wycieczka przemysłowo-gospodarcza po polskiem Zagłębiu węglowem odbędzie się staraniem Śląskiego Powszechnego Uniwersytetu Regionalnego pod kierownictwem p. Arnolda Makowskiego w dniach od 6 do 13 sierpnia b. r. Przewidziane jest zwiedzenie fabryk tkackich i rafinerji nafty w Bielsku-Białej, fabryki chemicznej w Chorzowie, koksowni kopalń i zakładów żelaznych w Hucie Królewskiej, kopalni Renarda w Sosnowcu i t. d. (Zgłoszenia i informacje: Warszawa, Wspólna 23, m. 12).

Kurs geografji regionalnej z cyklem wykładów, poświęconych Stanisławowi Witkiewiczowi organizuje Powszechny Uniwersytet Regionalny im. Stanisława Witkiewicza w Zakopanem w dniach od 10 do 25 lipca b. r. Program kursu: A) a) Antropogeografia Polski ze szczególnem uwzględnieniem Podhala, prof. dr. A. Zierhoffer; b) Geologia Tatr i Podhala (krajobraz górski Podhala), c) flora i fauna Podhala, d) etnografia i język Podhala, e) historia Podhala, f) sztuka ludowa na Podhalu. B) Stanisław Witkiewicz (biografia, poglądy estetyczne i t. d.). (Zgłoszenia: Warszawa, ul. Wspólna 1. 23).

Wycieczka w Sądeczynę, zorganizowana staraniem Powszechnego Uniwersytetu Regionalnego im. Wacława Potockiego, odbędzie się w dniach od 23 do 28 lipca b. r. Naukowe kierownictwo spoczywa w rękach p. Frankowskiego, kierownika Muzeum etnogr. (w Warszawie) i docenta U. Warsz. Marszruta obejmuje 23 lipca Nowy Sącz, 24-go Stary Sącz, 25-go Podegrodzie, 26-go Gostwica, 27-go Brzezna i 28-go Nowy Sącz. W dniu 24 lipca wycieczka będzie na odpuszcie św. Kingi w Starym Sączu. Zadaniem wycieczki będzie rozpoznanie się z metodami badań etnograficznych w zakresie kultury materialnej (odzież, sprzęt gospodarski, budownictwo) i duchowej, oraz wprowadzenie w problemy lokalne. (Zgłoszenia i informacje: Warszawa, Wspólna 23, m. 12).

Geograficzne kursy wakacyjne państwowe dla nauczycielstwa szkół powszechnych uległy w bież. roku znacznym ograniczeniom w związku z sanacją budżetu. Okólnikiem z dnia 10 kwietnia 1926 zapowiedziało Ministerstwo W. R. i O. P. uruchomienie w nastę-

pujących miejscowościach¹⁾: w Łomży (k. III), w Krakowie (k. I², 2 tygodnie), w Chełmie (k. I), w Truskawcu (j. I¹), w Jarosławiu (j. I¹), we Lwowie (j. I² F), w Przeworsku (j. I¹), w Rawie Ruskiej (j. I), w Trembowli (j. I¹), w Brzezinach (okr. szk. łódzki o Polsce współczesnej (j. I¹O)), w Kaliszu (j. I), w Piotrkowie (j. I. ¹O, o Polsce współcz.), w Kobryniu (k. I), w Poznaniu (j. I¹O)), w Sosnowcu (k. I F), w Trokach (k. I), w Kowlu (k. I), w Ostrogu (j. I¹) kosztem naucz.

IV. Zjazdy (Congrès).

Drugi ogólnopolski Zjazd Nauczycieli Geografii we Lwowie w dniu 2—3 maja 1926 r. Zjazd, poświęcony sprawom szkolnictwa oraz organizacyjnym i wydawniczym, odbył się przy licznych udziałach przybyłych ze wszystkich stron Polski nauczycieli geografii w szkołach różnych typów, w obecności przedstawicieli towarzystw i instytucyj naukowych, związanych bezpośrednio lub pośrednio z geografją. Krakowski oddział P. Tow. Geogr. reprezentowali: prof. Korbel, dr. Kubijowicz, dr. Niemcówna i prof. Smoleński.

Na pierwszym posiedzeniu, któremu przewodniczył prof. Romer, po uroczystem otwarciu i powitaniu Zjazdu przez delegatów, odczytane zostały referaty: prof. Pawłowskiego z Poznania „O potrzebie rozbudowy nauki geografii w wyższych klasach szkół średnich“ i dr. Niemcówny z Krakowa: „O szkolnych wycieczkach geograficznych“. Po dyskusji, w ciągu której dr. Czyżewski omówił stan i potrzeby nauczania geografii w seminarjach nauczycielskich, wybrano komisję dla uzgodnienia projektu programu geografii w szkołach średnich, zawartego w referacie prof. Pawłowskiego z propozycjami grupy krakowskiej. Komisja przystąpiła niezwłocznie do pracy i ustaliła wspólne postulaty, celem przedłożenia ich ministerstwu.

Na drugim posiedzeniu, odbytem pod przewodnictwem p. kuratora Bzowskiego z Łodzi, wygłosił lektor Uniw. p. Szumański referat „O obecnym stanie kartografii szkolnej w Polsce“ — w związku z tem odbyło się zwiedzenie wystawy polskich map szkolnych, urządzonej w Instytucie Geogr. Uniw. — Referat wywołał rzeczową dyskusję, w której prof. Smoleński roztrząsał specyficzne własności różnych sposobów przedstawienia terenu na mapie i celowość posługiwania się niemi w nauczaniu, prof. Romer podkreślił wyjątkową wartość naukową metody izohipsowej jako jedynej dającej obraz wymierny. Uchwalono szereg rezolucyj, w których Zjazd oświadczył się m. i. za kontynuowaniem wydawania atlasów i map wojewódzkich, za używaniem metody warstwicznej w kartografii szkolnej, za popieraniem polskiej wytwórczości kartograficznej.

¹⁾ W nawiasach określono charakter kursów: j = jednorazowy; k = końcowy; I = czas trwania kursu od 5 lipca do 30 lipca; III = czas trwania kursu od 2 sierpnia do 28 sierpnia; ¹ = kurs dla nauczycieli kwalifikowanych; ² = kurs dla nauczycieli kwalifikowanych, przygotowujących się do Wyższych Kursów Nauczycielskich; F = dwa kursy równoległe; O = ogólnopolski.

Przedmiotem obrad trzeciego posiedzenia Zjazdu, na którym przewodniczył prof. Smoleński z Krakowa, były sprawy organizacyjne, przedstawione w referacie dra Zierhoffera. Przygotowaniem wniosków zajęła się doraźnie wyłoniona komisja, złożona z przedstawicieli głównych ośrodków geografii reprezentowanych na Zjeździe (Warszawa, Lwów, Poznań, Kraków, Łódź). Delegaci krakowscy proponowali wspólną organizację geogr. ogólnopolską (P. Tow. Geogr.) i wspólną akcję wydawniczą w myśl uchwalonego przez Krak. Oddz. P. T. G. i jego Sekcję Pedag. planu, który przedłożył prof. Smoleński. Zjazd uchwalił zorganizowanie Zrzeszenia Polskich Naucz. Geogr. jako odrębnego towarzystwa, które w porozumieniu z świeżo powstałym Lwowskim Tow. Geogr. kontynuować będzie wydawanie „Czasopisma Geogr.“, jako wspólnego organu obu towarzystw. Delegaci Krak. Oddz. P. T. G. związani powziętymi w Krakowie uchwałami wstrzymali się przy tem od głosowania. Jednomyślnie przyjęto rezolucję, by dążyć do jaknajrychlejszego połączenia istniejących organizacji geograficznych w Polsce i bezwzględnie w tym kierunku rozpocząć rokowania. Po uchwaleniu statutu Zrzeszenia i wyborze jego zarządu w osobach pp. Romera, Sawickiego, Pawłowskiego i Jezierskiego, wybrano do komitetu redakcyjnego „Czasopisma Geogr.“ pp. Czyżewskiego, Fleszarową, Jurczyńskiego, Niemcównę, Romera i Pawłowskiego.

Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu Zjazdu i jego uchwał, które tu tylko w streszczeniu podano, ma zostać w najbliższym czasie ogłoszone.

Zjazd zorganizowany był wzorowo. Komitet przygotował dla przybyłych gościnne kwatery, jego członkowie ułatwiali zamiejscowym wiedzianiem Lwowa i jego zabytków. Miasto udzieliło bezpłatnych biletów do teatru.

Zorganizowanie wspólnych posiłków w Klubie Literackim ułatwiło zetknięcie się uczestników Zjazdu poza posiedzeniami, poznanie się wzajemne i swobodną wymianę myśli między przedstawicielami różnych dzielnic Polski. Doskonale urządzona wystawa map w Inst. Geogr. dawała jasny i pouczający obraz współczesnej polskiej kartografii szkolnej. Obrady na posiedzeniach świadczyły o gorącym zainteresowaniu zebranych sprawą nauczania geografii w naszych szkołach i o zrozumieniu jej wagi społecznej i narodowej, dotychczas nieraz niedocenianej. Zjazd przyczynił się niewątpliwie do uświadomienia istniejących jeszcze w tym kierunku braków i do wskazania dróg pożądanego postępu.

V. Zakłady, Instytuty i Wydawnictwa. (*Instituts scientifiques*).

Poznań. Instytut Geograficzny Uniwersytetu w Poznaniu rozpoczął „Wydawnictwo“ p. t. Badania geograficzne nad Polską północno-zachodnią. Skupia rozprószone dotychczas badania nad tym obszarem i wychodzić będzie w luźnych zeszytach od 3—4 arkuszy z streszczeniami obcojęzycznymi. Dzięki zasiłkowi Ministerstwa W. R. i O. P. wyszedł zeszyt pierwszy, zawierający

4 artykuły i 3 notatki, odnoszące się przeważnie do drobnych, choć nieraz interesujących szczegółów.

Prużana. Sejmik w Prużanie postanowił założyć stację meteorologiczną dla badań opadów i warunków atmosferycznych, a to w związku z akcją osuszania powiatu.

Równocześnie uchwalono poprzeć finansowo badania p. Ptaszyckiego, członka P. I. Geol., nad zużytkowaniem dla rolnictwa piasków i torfów. (Samorząd 1925, str. 827).

Skierniewice. Muzeum im. Wł. St. Reymonta zostało powołane do życia z inicjatywy Wydziału Powiatowego. Do zadań muzeum należy m. i. gromadzenie zbiorów etnograficznych i zbieranie danych o rozwoju gospodarczym, kulturalnym i społecznym.

Warszawa. Pracownia geograficzna dla nauczycieli szkół średnich powstała z końcem zeszłego roku kalendarzowego w Warszawie przy Wydziale Programowym Ministerstwa W. R. i O. P.

Celem pracowni jest kształcenie nauczycieli w geografii zarówno naukowe, jak i metodyczne. Na czele pracowni stoi Dr. Wacław Jezierski.

Warszawa. Wychodzące do tej pory w objętości 1 arkusza druku „Wiadomości Meteorologiczne“ (wydawnictwo P. I. M.) zostały znacznie zwiększone. „Wiadomości Met.“ podają od 1/1 1926 wyniki spostrzeżeń in extenso, zamieszczając ponadto artykuły.

Lyon. Instytut dla badania Rodanu został przed niedawnym czasem definitywnie zorganizowany przy uniwersytecie w Lyonie. Powstanie instytucji poprzedziły prowadzone przez specjalną komisję od r. 1923 studia nad przedmiotami badań. Organizacja wzorowana jest na istniejących podobnych zakładach. Prace instytutu mają się rozciągać na dziedziny meteorologii, hydrologii, geografii fiz., biogeografii i t. p., obejmując też zagadnienia gospodarcze. Ponadto publikuje instytut „Biuletyn obserwacji pluwiometrycznych i hydrometrycznych“.

Leningrad. Muzeum Mineralogiczne rosyjskiej Akademii Um. w Leningradzie. Celem wskazania nowych dróg muzeum mineralogicznym, które dotychczas z trzech działów mineralogii (opisowej, genetycznej i geochemicznej) prawie wyłącznie faworyzowały dział pierwszy t. j. systematykę, przedstawia A. v. Fersmann swój interesujący projekt, obecnie już częściowo zrealizowany przez leningradzkie Muzeum Mineralogiczne. Zbiory wraz z diagramami, fotografiami etc. są umieszczone w kilku salach i w ten sposób kombinowane, aby odpowiednie zgrupowanie dało obraz kolei losów elementu chemicznego i jego połączeń od kosmosu począwszy aż do zużytkowania go przez człowieka. Przy muzeum muszą się znajdować laboratorium doświadczalne, atelier fotograficzne, warsztaty, nie mówiąc o bibliotece, kancelarii i wydawnictwie. Przy Muzeum w Leningradzie jest specjalny warsztat do badania metod obróbki szlachetnych kamieni, w które tak bogato wyposażona jest Rosja.

VI. Ekspedycje. (*Expéditions*).

Wyprawa Nansena do bieguna północnego. Przygotowuje się pod kierownictwem Nansena na rok 1927 wyprawa w okolice podbiegunowe, która przy pomocy balonu sterowego o pojemności 150.000 m³, długości 245 m, dźwigającego załogę 50 osób ma odbyć następującą drogę: Murmańsk, Ziemia Franciszka Józefa, Biegun Północny, Alaska (albo Anadyr), powrót przez ocean Arktyczny, wyspy Mikołaja, Nową Ziemię do Murmańska.

Głównym celem wyprawy jest zbadanie możliwości komunikacji powietrznej między Europą, Japonją i Ameryką północną.

Wyprawa do jeziora Tana w Abisynji. Celem zabezpieczenia Niebieskiemu Nilowi, a przez to Sudanowi i Egiptowi dostatecznej wody w okresie od marca do lipca, udała się w r. 1920—1925 angielska misja naukowo-inżynierska pod kierownictwem G. W. Grabham'a do jez. Tana (nie Tsana!). Znajduje się ono w trudno dostępnej okolicy na 1840 m wysokości, ma 3600 km² powierzchni i powstała przez zatamowanie strugi lawowej, pochodzącej z pobliskiego wygasłego już wulkanu. Roboty proponowane natrafiają na liczne, choć nieprzezwyciężalne trudności polityczne i techniczne; potrzebną na ich wykonanie kwotę obliczono na 2,300.000 funtów egipskich.

Ekspedycja do Grenlandji 1926—1927. Uniwersytet stanu Michigan przygotowuje dwuletnią ekspedycję naukową do Grenlandji, o czym szczegóły podaje kwietniowy zeszyt „Geographical Review”. Wśród pozyskanego dla tej ekspedycji personelu naukowego około 20 uczonych spotykamy znakomitego Duńczyka Piotra Freuchen, dalej prof. Barnes z Montreal, specjalistę od gór lodowych, zoologa Dr. Koeltza, meteorologa Fergussona i i. Wyprawa wyruszy osobnym okrętem w czerwcu 1926, wyląduje w Holstensborg nad Kołem podbiegunowym, uda się stąd włąb czaszy lodowej. Meteorologowie i aeronauci pozostaną tu do roku następnego, reszta uczestników wróci w październiku do Stanów, by w czerwcu 1927 jeszcze raz wyjechać do Grenlandji. Dużo uwagi ma zamiar ekspedycja ta poświęcić zagadnieniom meteorologicznym Arktydy jakoteż problemom, związanym z czaszą lodową i z górami lodowymi.

Kommandor Byrd na biegunie północnym. Oficer lotnictwa amerykańskiego kommandor Byrd w towarzystwie pilota Lloyd Benneta przeleciał dnia 9 maja b. r. aparatem typu Fokker nad biegunem północnym. Wylot nastąpił z rana o godz. 1:50 (czasu Greenw.) z Kingsbay; obrano drogę prostą przez wyspę Amsterdam i Nową Fryzję, okrążono biegun północny kilkakrotnie, przy pięknej pogodzie, czyniąc pomiary kompasem słonecznym (magnes okazał się niezdatnym), stwierdzono możność lądowania na krach lodowych, zalegających biegun, ale równocześnie też zupełny brak życia zwierzęcego na biegunie, spuszczone wreszcie na biegun flagę amerykańską. Powrót nastąpił, mimo chwilowej odmowy posłuszeństwa ze strony jednego z trzech motorów, tego samego dnia o godz. 4:20 popoł. do Kingsbay, gdzie śmiali piloci zostali

entuzjastycznie powitani przez ludność miejscową, załogę sterowca ekspedycyjnego „Norge“ i samego Amundsena.

VII. Notatki naukowe (*Notes scientifiques*).

Edward Stenz. — *Badania promieniowania słonecznego na oceanie Atlantyckim.* W jesieni 1925 r. odbyłem podróż morską na oceanie Atlantyckim dla zbadania rozkładu geograficznego promieniowania słonecznego na wielkich przestrzeniach wodnych kuli ziemskiej. Pomiaru pyrhelometryczne były dokonywane na pokładzie okrętu „Flandrja“ (Król Holenderski Lloyd), kursującego między Amsterdamem i Buenos Aires. Droga okrętu była odchyłona od kierunku południka zaledwie o jakieś 25°. Całkowita zmiana szerokości geogr. okrętu wynosiła 87°, pomiary słoneczne przeprowadzono jednak jedynie w granicach 55° od 43°N do 13°S. Do pomiarów absolutnych poraz pierwszy użyty został pyrhelometr Angströma. Poza to był stosowany termostos Molla z trzema filtrami. Otrzymane wyniki rzucają nowe światło na stosunki słoneczne w strefie gorącej. Na odcinku W. Kanaryjskie — W. Ziel. Przylądka stwierdzono w czasie pasatu NE znaczne osłabienie promieniowania słonecznego, wywołane prawdopodobnie przez pyły pustyni Sahary. Poza to na oceanie promieniowanie było normalne (około 1,35 kal.), jednak nie większe niż w Europie, pomimo położenia słońca w zenicie. Promieniowanie czerwone w pasie międzyzwrotnikowym było znacznie osłabione. Zjawisko to stwierdził już Gorceyński na oceanie Indyjskim w r. 1923. Pomiary promieniowania podczerwonego również wykazały znaczny spadek w porównaniu z warunkami szerokości średnich. Natomiast wykonane przez nas poraz pierwszy pomiary promieniowania niebieskiego stwierdziły znaczne jego zwiększenie (o 20%). Minimum promieniowania podczerwonego i czerwonego nie przypada na równik, lecz już w okolicy zwrotnika Raka, natomiast na równiku wystąpiło słabe, wtórne maximum tego promieniowania. Zarówno spadek tego promieniowania, jak i wzrost promieniowania niebieskiego można wytłumaczyć zwiększoną zawartością pary wodnej w atmosferze pod zwrotnikiem. Jednocześnie z pomiarami przeprowadzona analiza mikroskopowa powietrza nad oceanem stwierdziła nieobecność pyłu tam, gdzie promieniowanie słoneczne było normalne.

Resumé. Pendant l'automne 1925 ont été faites les mesures pyrhéométriques de la radiation solaire à l'Océan Atlantique dans le but de rechercher la repartition géographique de la radiation solaire en fonction de la latitude géographique. Les mesures ont été effectuées au bord du navire S/S Flandria (Lloyd Royal Holl.) au moyen d'un pyrhéomètre absolu d'Angström et à l'aide d'une pile thermoélectrique du Dr. Moll. L'itinéraire du navire était le suivant: Amsterdam, Lisboa, Iles de Canaries, Pernambuco, Rio de Janeiro, Buenos Aires. Départ d'Amsterdam le 26. VII., séjour à Buenos Aires 18—25. IX., retour le 17. X. 1925. La valeur maximum de la radiation totale dans la zone tropicale a été égale à 137 cal. Dans le voisinage de la côte d'Afrique Occidentale a été constatée une forte diminution de la radiation solaire, due probablement aux poussières de Sahara. La radiation rouge et infrarouge montrent une diminution progressive de l'intensité, avec un maximum en Europe, avec un minimum au tropic et avec un faible maximum

secondaire à l'Equateur. Au contraire, la partie bleue du spectre solaire montre une augmentation de l'intensité. Toutes les variations du rayonnement solaire on a pu expliquer par l'influence de la vapeur d'eau, dont la quantité dans l'atmosphère augmente vers la zone tropicale et dont les bandes de l'absorption se trouvent dans la partie infrarouge du spectre solaire.

VIII. Z metodyki geografji (*Methodique géographique*).

Geografja w szkole.

Nauka geografji w polskim szkolnictwie brazylijskiem. Brazylja zajmuje 8,511.189 km² obszaru, na którym mieszka 30,626.000 mieszkańców. Do szkół powszechnych winnoby uczęszczać wogóle conajmniej 3 miliony dzieci, co wymagałoby uruchomienia 75.000 sal i tyluż nauczycieli. W r. 1920 było czynnych około 22.000 sal szkolnych. Dzieci zapisano do szkół 1,251.000, uczęszczało zaś 855.000. Jestto wynikiem braku ogólnopństwowego ustawodawstwa szkolnego i przymusu szkolnego. Szkoły są dwutypowe, miejskie i wiejskie, zazwyczaj o jednym nauczycielu i 4 latach nauki. Przeważnie szkolnictwo początkowe utrzymywane jest przez poszczególne stany i municypja. Jedyne tam, gdzie idzie o brazylianizowanie elementu napływowego, szkolnictwo to jest na etacie rządu federalnego (Rio de Janeiro, Parana, S-ta Catharina i Rio Gr. do Sul). Niesłychanie więc doniosłą jest rola szkolnictwa prywatnego. W szkole polskiej program przewiduje prowadzenie geografji Polski przedpołudniem, geografji ogólnej i regionalnej popołudniu.

Program tygodniowy geografji wykazuje:

	Szkoła jednooddziałowa	dwuoddziałowa	trzyoddziałowa	czterooddziałowa
	godzin nauki		godzin nauki	godzin nauki
w ki.	I. —	—	1 wspólna	1 wspólna
"	II. 1	—	—	2 (1 głośna, 1 cicha)
"	III. 2	—	—	2 ciche
"	IV. 3	—	—	2 ciche

} 1 wspólna
} 2 wspólnie

Wobec braku pomieszczeń i sił nauczycielskich zachodzi konieczność odbywania lekcji wspólnych głośnych lub jeden oddział ma lekcję głośną, drugi cichą.

Lwów. Nauczanie przyrody nieożywionej w szkołach średnich. Polskie Tow. Przyrodników im. Kopernika przedstawiło w tej sprawie p. Ministrowi wyzn. rel. i oświec. publ. opracowany przez prof. J. Tokarskiego memoriał, zawierający między innymi następujące uwagi:

W programach nauczania w szkołach średnich pominięto albo w zupełności, lub też po macoszemu potraktowano jeden z najwspanialszych działów tych nauk, tj. mineralogję i geologję. Tymczasem materiał nauk geologicznych może być użyty ze znakomitym skutkiem jako doświadczalny w szkole średniej, często łatwiej od przedmiotów, podpadających pod badania biologiczne. Wszak o wiele łatwiej można kształcić zmysł spostrzegawczy wychowanków na przykładach własności fizycznych kryształów soli kamiennej, kalcytu lub kamieni, zebranych w najbliższem otoczeniu szkoły,

wprost z bruku, niż przepisaniem w programach śledzeniem fizjologii ameby!

Dalej rzecz dobrze znana, iż posiadamy olbrzymie skarby kopalniane, lecz znane tylko obcym i nielicznej garstce polskich uczonych. Węgłem, cynkiem i naftą stoimy na jednym z pierwszych miejsc w Europie, nieświadomiony jednakże o tem ogół polski, jak nie potrafił użyć skarbów przyrodzonych na własne dobro, tak nie zdoła w przyszłości obronić ich przed dalszem wywłaszczeniem przez obcych. Ilustracją tego stanu rzeczy jest każda statystyka posiadania i eksploataowania skarbów mineralnych przez samych Polaków. Nauki geologiczne były w Polsce zawsze otaczane szczególną opieką. Cóż się stanie z świetną naszą tradycją geologiczną, jeśli pominię się przyrodę nieożywioną w programach szkół średnich, a geologiczne magisterja uniwersyteckie nie dadzą uprawnień do nauczania w szkole średniej? Młodzież w olbrzymiej większości pozostanie ślepa wobec całego świata aktualnych zagadnień, stanie się nieczułą na głos własnej ziemi, nawołującej ją na każdym kroku do pilnego śledzenia zmian, zachodzących w jej skorupie.

Geografia komunikacji w szkołach, o ile była uwzględniana, to jedynie w szkolnictwie handlowem, przyczem główny nacisk spoczywał na komunikacji, z pominięciem elementu geograficznego. Wychodząc zaś z faktu, że komunikacja to pokonywanie przestrzeni a zatem celem jej możliwie najkrótsze w czasie połączenia dwóch punktów na powierzchni ziemi, z łatwością przychodzi podkreślić znaczenie skracania drogi albo wprowadzania ulepszeń technicznych. Do zadań g. kom. należy zastanawianie się, dlaczego komunikacje odbiegają od linii prostych (kół wielkich), co prowadzi do analizy klasyfikacji i przeszkód komunikacyjnych.

Bardzo naturalnie zarysowuje się tu związek między rozwojem techniki i opanowaniem przeszkód. Narzuca się przeciwstawienie morza i kontynentu jako zupełnie odrębnych obszarów komunikacyjnych. Omówienie na takim tle warunków komunikacji rzecznych może być niesłychanie instruktywne, a to zarówno ze względu na utratę właściwego charakteru żeglugi wodnej (powierzchniowość), jak i konieczność liniowego ruchu w stopniu znacznie wyższym, aniżeli przy komunikacji lądowej. Wreszcie niesłychana zależność klimatyczna.

Teoretyczne mniemanie o zaniku przeszkód z chwilą opanowania przez komunikację przestrzeni (3 wymiary) w dzisiejszych czasach nie znajduje poparcia. Drogi i stacje samolotów zależne są od warunków atmosferycznych i morfologicznych właściwości terenu, w dalszej zaś konsekwencji od rozmieszczenia lądów i mórz.

Gdy uczniowie, włożeni w ten sposób do przyrodniczego poglądu na komunikację, postąpią dalej, zaznajamiając się z wymaganiami gospodarczo-kulturalnymi, stawianymi przez współczesne życie komunikacjom, bez trudu zdołają analizować zagadnienia jakościowe i ilościowe, związane z komunikacją.

Tego rodzaju dyskusje, mimo braku miejsca w planach na geogr. komunikacji, przy odpowiednim przygotowaniu nauczycieli

i dobrej z jego strony woli dadzą się zmieścić, choćby tylko okazynie w lekcjach, przyczyniając się walnie do wyjaśnienia wychowankowi ciągłego malenia i kurczenia się globu w ślad za rozwojem techniki.

IX. Recenzje (*Compte-rendus*).

Rocznik Ministerstwa Skarbu za 1924 rok. Warszawa, nakładem Min. Skarbu, 1925, str. 398. Luksusowo wydany przez Min. Skarbu Rocznik składa się z dwóch części i dodatku. W części pierwszej przedstawiono powierzchnię i ludność, majątek narodowy, rolnictwo, górnictwo, hutnictwo, przemysł, zrzeszenia gospodarcze, banki akcyjne, statystykę społeczną, ubezpieczenia, koleje, port gdański, handel zagraniczny, bilans płatniczy, giełdę i ceny; część druga obejmuje walutę, Bank Polski, banki rządowe, izby rozrachunkowe, majątek państwowy, długi Rzeczypospolitej, bilans generalny funduszy państwowych, wpływy i wydatki państwowe oraz daniny publiczne i monopole, budżet dochodów i wydatków państwowych na 1925, podatki bezpośrednie, podatki pośrednie i monopole, cła, opłaty stempłowe, finanse województwa Śląskiego, finanse komunalne, urzędnicy i niżsi funkcjonariusze państwowi w r. 1924. W dodatku znajdujemy opis systemu podatków bezpośrednich, taryfy podatków bezpośrednich, system opłat stempłowych, zestawienie świadectw przemysłowych według powiatów.

Całość jest ilustrowana, grafikonami i mapkami. Rocznik podaje b. dużo ciekawych materiałów dla geografa gospodarczego.

W. O.

Przewodnik wśród książek. W doskonale redagowanym „Samorządzie“, tygodniku poświęconym sprawom samorządu terytorjalnego (Warszawa), zapoczątkowano stałą rubrykę pod powyższym tytułem. Autor (J. B.) rozpoczął artykułem „Poznanie Polski“ (Nr. 2, 10 stycznia 1926, str. 32—33). Znajdujemy celowe zestawienie literatury fachowej, na różnych stopniach w zakresie geogr. fizycznej, antropogeografii i geografii politycznej. Publikowany w Nr. 4 „Samorządu“ z dnia 24 stycznia 1926, str. 73—74 ciąg dalszy zajmuje się bogactwami kopalnemi Polski. W Nr. 7 str. 137 spotykamy bibliografię na temat „Świat powojenny“: Anglja. W Nr. 13, Turcja, w Nr. 17, Włochy. Nauce o Polsce współczesnej poświęcono osobną notatkę w Nr. 9.

Z całym naciskiem i uznaniem podkreślić należy doniosłość i znaczenie tego rodzaju akcji informowania szerokiej publiczności o źródłach, z których w poszczególnych kwestjach czerpać można autorytatywne wiadomości.

W. O.

*Geograficzno-gospodarczy charakter miast estońskich*¹⁾). Stosowanie do miast republiki estońskiej ogólnie przyjętej klasyfikacji

¹⁾ Wobec częściowego braku polskiej toponomastyki dla Estonji posłużono się w tekście nazwami estońskimi. Tu podajemy je w brzmieniu niemieckim: Tallinn — Reval, Tartu — Dorpat, Narva — Narwa, Pärnu — Pernau — Parnawa, Valga — Walk, Villjandi — Fellin, Rakvere — Wesenburg, Võru — Werro, Haapsalu — Hapsal, Kuressaare — Arensburg, Paide — Weissentein, Petseri — Petschur, Baltiski — Baltischport — Port Bałtycki.

nie daje pożądaných wyników ze względu na ich skromne rozmiary. Z tego powodu prof. Haltenberger wyróżnia wielkie miasta (ponad 50.000 mieszk.: Rewal i Dorpat), średnie miasta (50.000 do 10.000 mieszk.: Narwa, Parnawa, Wałk), małe miasta (10.000—3.000 mieszk.: Villjandi, Rakvere, Võru, Hapsala, Kuressaare) i miastakarły (niżej 3.000 mieszk.: Paide, Petseri, Port Bałtycki). W Estonji przeważa typ miast małych. Pozostaje to w związku z ustawodawstwem krajowym, przyznającym chętnie prawa gminy miejskiej osadzie o conajmniej 2.000 mieszkańców. Za wyjątkiem Narwy i Portu Bałtyckiego wszystkie miasta są siedzibami władz administracyjnych. Z racji położenia odrębnie traktować należy miasta wybrzeżne (Rewal, Port Bałtycki, Hapsala, Parnawa, Kuressaare), miasta pradolin glacialnych (Villjandi, Dorpat, Wałk, Petseri), miasta błotnistej nizi (Paide), miasta glintowe (Narwa), miasta płytowe (Rakvere) i miasta morenowe (Võru). Ponadto niektóre miasta wykazują dwutypowość n. p. Rewal i Port Bałtycki, które są równocześnie glintowo-wybrzeżnemi. Ponieważ miasta są węzłowskami życia i organizacji gospodarczej, stąd z ich charakteru można wnieść o regionalnych właściwościach gospodarki człowieka.

Położenie geograficzno-gospodarcze miast odzwierciedla zależność, zachodzącą między człowiekiem a przestrzenią gospodarki; na tej podstawie wyróżnić należy typ miast o energii lokalnej, jeżeli potrzeby życiowe zaspakajane bywają dzięki korzystnemu wyposażeniu bezpośredniego sąsiedztwa, i typ miast o energii położenia, gdy znaczenie gospodarcze miasta warunkowane jest korzystnym położeniem. Do miast typu pierwszego zaliczyć należy: Villjandi, Parnawa, Narwa, Hapsala, Kuressaare, Rakvere. Villjandi jest ośrodkiem handlu płodami rolniczemi i najważniejszym środowiskiem uprawy zbóż. Parnawa i okolica specjalizuje się w gospodarce lasowej i dzięki eksportowi drzewa zajmuje drugie miejsce w ruchu eksportowym. Narwa jest wybitnym miastem przemysłowym i trzecim pod względem handlu. Hapsala jest miejscem kąpielowym, podobnie i Kuressaare widoki rozwoju Rakvere związane są z górnictwem. Rewal, Petseri i Wałk są miastami, zawdzięczającemi znaczenie energii położenia. Rewal jest wogóle głównym węzłem organizmu gospodarczego; jest to miasto o pierwszorzędnym znaczeniu handlowym dla Estonji, ponadto ma rozwinięty przemysł i ważne jest komunikacyjnie, jakkolwiek rolę węzłowska komunikacyjnego odgrywa niepodzielnie Wałk. Petseri ogniskuje handel pld.-wsch. Estonji. Ważnym artykułem handlu jest len.

Marin Louis, Questionnaire d'ethnographie (Table d'analyse en ethnographie), Paryż 1925, str. 130. Autor dzieła, prezes paryskiego Tow. Etnograficznego, daje przegląd problemów etnograficznych. W pierwszej części zastanawia się nad życiem materialnym, podając kolejnemu omówieniu strukturę fizyczną, ubiór, mieszkanie, sposoby zarobkowania, a wreszcie organizację materialną w przestrzeni i czasie. Część druga ujmuje zagadnienia, związane z życiem duchowym. Spotykamy się tutaj z analizą mowy, pisma, nauk i pojęć naukowych, autor wkracza w dziedzinę sztuki, koncepcyj

filozoficznych i religijnych. W ostatniej części wracamy się ku poznaniu życia społecznego od jego elementów począwszy aż do najbardziej skomplikowanych zagadnień.

Dzieło jest krótkim i rzeczowym ujęciem całokształtu dzisiejszego dorobku etnograficznego. W. O.

X. Wiadomości drobne (*Informations courants*).

Polska. — *Druki geograficzne w Polsce.* Min. Spr. Wewn. zarejestrowało w drugim półroczu 1925 druków nieperjodycznych, odnoszących się do geografii, krajoznawstwa, podróży i map:

Kwartał III	ilość druków	% tłumaczeń	suma nakładu
w jęz. polskim	39	5,1	143.341
„ żyd.	1	—	1000
„ ukraiń.	1	—	2000
„ litew.	1	—	500
„ obcym	1	—	400
Kwartał IV			
w jęz. polskim	44	—	128.000
„ ukraiń.	2	—	6000
„ rosyjsk.	1	—	1200

Niedźwiedz w Polsce. Według urzędowych obliczeń znajduje się na ziemiach Polski, głównie w Karpatach około 100 sztuk dziko żyjącego niedźwiedzia. Na Jaworniku 10 szt., na Łopiance 9, na Polanicy 12, w Sołotwinie i Jasieniu po 6, w Suchodole 8, w Hryniawie i Rafajłowej po 5, w Tatarowej 4, w Mizuniu i Worochcie po 2, w Zielonej 1. W lasach karpackich prywatnych przebywa dwadzieścia kilka.

Przemysł naftowy w Polsce w r. 1925. W r. 1925 przerobiły rafinerje polskie 11.000 t. więcej, aniżeli w r. 1924. W tym samym czasie produkcja wzrosła o 34.000 t., które prawie w całości powiększyły zapasy (szczegół wskazujący na niezdrowe stosunki popytu i konsumpcji). Zaznaczyć należy, że konsumpcja krajowa wzrosła w zakresie benzyny 80%, nafty 20%, natomiast eksport zagraniczny spadł o 18%, t. j. około 70.000 t. Wywóz zmniejszył się głównie do Niemiec (wojna celna, 28.000 t. mniej niż w r. 1924), Czechosłowacji (21.000) i Austrii (20.000 t.). Powodem zmniejszenia importu przez wzmiankowane państwa jest konkurencja rumuńska z jednej strony, z drugiej zaś wprowadzanie ropy amerykańskiej, perskiej i rosyjskiej, która zostaje w tamtejszych rafinerjach przetwarzana.

Mamut pod Radomiem. Dnia 9 kwietnia b. r. wykopano pod Radomiem szkielet mamuta.

Ilość i stan budynków w Polsce. Ogółem liczy Polska 3,422.856 budynków. Wtem 574.825 murowanych, 2,478.300 drewnianych — reszta zaś z materiałów innych i nieznanymi. Słomą krytych jest 2,311.131, materiałem ogniotrwałym 758.954, pozostałe kryte są materiałami innymi lub nieznanymi. W miastach naliczono 447.798, po wsiach zaś 2,974.509 budynków.

Wybuch ropy nastąpił 3 marca w kopalni „Petrol“ w Tustanowicach (otwór Nr. 1) na głębokości 1.235 m w ilości 5½ wagona na dobę.

Handel zagraniczny Polski w r. 1925. W porównaniu z rokiem 1924 handel zagraniczny wzrósł zarówno w przywozie jak i w wywozie. Wzrost przywozu był jednak silniejszy aniżeli wywozu. Niedobór bilansu handlowego powiększył się (w stosunku do r. 1924) o prawie 56.000 zł. Główną przyczyną było zmniejszenie się wywozu węgla w pierwszej połowie roku wskutek wojny celnej z Niemcami.

Wywóz bydła rzeźnego z Polski do Austrii stanowił w 1925 r. 71% importu austriackiego (t. zn. podniósł się w ciągu roku o 11%). Polska pokrywa prawie całe zapotrzebowanie na świnie mięsne (95%). W r. 1925 wywieziono z Polski 262.000 sztuk trzody chlewnej. Trudności, wysunięte niedawno w sprawie przewozu przez Czechosłowację, dotknęły bardzo zarówno Austrię, jak i Polskę.

Zmiany nazw miejscowości. Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10 lutego 1926 r. skasowany został obszar dworski Lutogniew w pow. Krotoszyńskim woj. Poznańskiego, terytorjum zaś jego wcielono do gminy wiejskiej tej samej nazwy.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 lutego 1926 r. zniesiony został obszar dworski Słonowy-Młyn w pow. Obornickim, terytorjum wcielono do gminy miejskiej Obornik.

Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 8 lutego 1926 r. zostały zniesione gminy Trzebinja-Miasto i Trzebinja-Wieś w pow. Chrzanowskim, a z terytorjów ich utworzono gminę Trzebinja.

Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 31 stycznia 1926 r. zmieniona została nazwa gminy Marijińskiej w pow. Stonimskim na Dziewiątkowicie.

Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 9 lutego 1926 r. nazwa gminy Aleksandrowskiej w pow. Święciańskim została zmieniona na Zukoynie.

Elektrownia Pruszkowska, zasilająca od pewnego czasu przedmieścia Warszawy i okolic Pruszkowa rozrasta się stale. Doprowadza ona już prąd do Włoch, Utraty, Brwinowa, Milanówki a nawet do Grodziska. W ten sposób dzisiejszy promień sfery wpływów wynosi około 15 km (Pruszków-Warszawa 16 km, Pruszków-Grodzisko 14 km).

W niedługim czasie prawdopodobnie stanie się Pruszków dostawcą energii elektrycznej dla Żyrardowa, odległego 27 km, a pozbawionego siły elektrycznej.

Budowa dróg w Miechowskiem w roku 1925 mimo ogólnego zastoju była prowadzona z wielkim wysiłkiem. — Wybudowano: 1) 47 km szosy Kocmyrzów-Proszowice (8.000 m³ kamienia, koszt okragło 212.000 zł); 2) 2 km drogi Słomniki-Proszowice (3.500 m³ kamienia, koszt okragło 50.300 zł); 3) 1·5 km drogi Miechów-Działoszyce-Raclawice (2.700 m³ kamienia, koszt okragło 46.500 zł); 4) 3 km drogi Cło-Igołomia-Koszyce (5.500 m³ kamienia, koszt okragło 123.670 zł).

Zawichost miastem. Na mocy rozporządzenia Rady Ministrów, osada Zawichost pow. Sandomierskiego, zaliczona została w poczet miast.

Europa. Wzrost ludności Europy w czasie od r. 1800 do 1920 roku odbywał się bardzo nierównomiernie. Na obszarze dawnego Imperjum Rosyjskiego, w Niemczech, Anglii, Skandynawji i Holandji ludność potroiła się, podczas gdy we Francji mimo nabytków terytorjalnych przyrost wynosi zaledwie 33%. W Hiszpanji i Portugalji ludność się podwoiła, natomiast we Włoszech i na obszarze dawnej Monarchji Austro-Węgierskiej przyrost wyraża się cyfrą 50%.

Szkolnictwo Polskie we Francji jest jednym z palących zagadnień, związanych z tamtejszą emigracją. Emigrantów-Polaków jest obecnie we Francji przeszło 400.000, w tem dzieci w wieku szkolnym około 30.000, z tego około 2.000 uczęszcza do szkół francuskich (polskich brak) lub nie kształci się wogóle.

Podkreślić należy, że w sześciu okręgach konsularnych (Lille, Lyon, Marsylja, Strassburg, Paryż i Havre) w 206 oddziałach pobiera naukę 11.773 dzieci przy 96 siłach nauczycielskich.

Wielkość i podział administracyjno-polityczny S. S. S. R. Związek socjalistycznych sowieckich republik i autonomicznych miast obejmował w kwietniu 1925 r. 21,210.500 km² o zaludnieniu 140 milionów mieszkańców. W skład związku wchodzi:

I. Rosyjska federacyjna republika sowiecka (R. S. F. S. R.) 19.683.000 km², 96,746.300 mieszkańców, obejmuje ona 38 gubernij, 9 autonomicznych miast i 14 obszarów autonomicznych, które częściowo wydzielono jako trzy wielkie obszary gospodarcze. Ponadto wchodzi w jej skład Moskwa i Leningrad. Terytorjum R. S. F. S. R. sięga od Bałtyku po ocean Spokojny i od Pn. Morza Lodowatego po stepy pld.-azjatyckie.

II. Sowiecka republika Ukrainy (U. S. S. R.) ze stolicą w Charkowie obejmuje 429.700 km² i 27,663.900 mieszkańców. Dzieli się według nowego podziału na 41 powiatów. W skład U. S. S. R. wchodzi też republika Mołdawska (główne miasto Bałta) o ludności 468.600 mieszkańców.

III. Sowiecka republika Transkaukazji (S. S. F. S. R.) 193.090 km² powierzchni, 5,421.000 ludności. W jej skład wchodzi republiki Asserbejdżanu, Armenji i Gruzji.

IV. Sowiecka republika Białorusi (S. S. R. B.) 109.951 km² powierzchni zamieszkałej przez 4,204.450 mieszkańców. Dzieli się na dziesięć powiatów.

V. Sowiecka republika Turkiestanu (S. S. R. T.) 473.000 km², 914.600 mieszkańców, 5 powiatów.

VI. Sowiecka republika Usbekistanu (S. S. R. U.) 332.000 km², 4,803.600 mieszkańców, 9 powiatów, ponadto autonomiczne miasto Tadziki (135.000 km² i 745.000 mieszkańców).

Ogółem zatem z powierzchni 21,210.500 km² i z liczby mieszkańców 139,753.900, wypada na Rosję europejską 25% powierzchni i 80% ludności, Rosję azjatycką 75% powierzchni i 20% ludności.

Rosja. Przemysł rafineryjny na rynkach świata. Eksport produktów naftowych w Rosji stale wzrasta.

W r. 1922 wywieziono 170.000 t., w r. 1923 — 305.000 t., w r. 1924 — 771.000 t., w I półroczu 1925 r. — 686.000 t. Wydobycie ropy w r. 1924 wynosiło 75% wydobycia przedwojennego. Dzięki usilnym staraniom rządu sowieckiego o stosowanie jaknajdalej idącej racjonalizacji wiertactwa, uwiercono w r. 1923 — 64.000 m, w r. 1924 — 109.000 m, w r. 1925 — 130.000 m. Jak powyżej zaznaczono, wzrostowi produkcji towarzyszył rosnący wywóz. Dewizą gospodarczej polityki naftowej rosyjskiej jest częściowe zdobycie rynków zachodnich a wyłączne opanowanie wschodnich. W tym celu na wsch. Sowiety obniżyły cenę nafty świetlnej o 26%, nie przyjmując propozycji amerykańskiej Standard Oil Co¹⁾, która musiała się wycofać. — Szereg krajów wschod., pokrywających poprzednio swe zapotrzebowanie w Rumunji i Ameryce, zawarło umowy handlowe z Rosją.

Na zach. Sowiety spodziewają się w Niemczech w r. 1926 kryć 25% ogólnego zapotrzebowania naftowego, ponadto pertraktują o prawo postawienia zbiorników w Hamburgu. — W Anglii założono własny park cysternowy, dostarczający produktów rozrzuconym po kraju faktorjom (sprzedaż detaliczna). We Francji zapewnił sobie rosyjski syndykat naftowy dostawy nafty, benzyny i mazułu, podobnie i we Włoszech.

Energiczna akcja eksportowa rządu rosyjskiego dała się już w r. 1925 odczuć w stosunkach wywozowych Polski.

Azja. Czechosłowacka misja archeologiczna, prowadząca pod kierownictwem prof. praskiego uniwersytetu dra Hrozny'ego badania w Małej Azji, odkryła w Kutepe w pobliżu Cezarii archiwum kappadockie, składające się z 1.000 tablic pisanych retyckiem pismem klinowem. Znaleźisko pochodzi z III-go wieku przed Chrystusem.

Afryka. Cyrenaika. Włosi przygotowują budowę linii kolejowej Bengasi — Regina — El Abiar — Merg, doniosłą dla kolonizacji świeżo okupowanej kolonii. Dnia 6 grudnia 1925 została w Kairze podpisana ostateczna umowa między Włochami a Egiptem co do wschodniej granicy Cyrenaiki; biegnie ona 10 km od północnego przylądka zatoki Sollum ku południowi, pozostawiając po stronie włoskiej Amseat i sporną dotąd oazę Giarabub, trzymając się w dalszym ciągu ku południowi 25° E. Gr.

Wyspa Tristan da Cunha jest najbardziej samotną z wysp. Leży w odległości 3000 km od przylądka Dobrej Nadziei, 3700 km od Montevideo i 2400 km od wyspy św. Heleny. Klimat archipelagu da Cunha jest surowy do tego stopnia, że dopływają w jego bezpośrednie sąsiedztwo lodowce z Antarktydy. — Największa z wysp (jest ich 3) jest pochodzenia wulkanicznego o powierzchni 116 km², przyczem wznoszący się w środku stożek dawnego wulkanu (2250 m) silnie ścieśnia obszar uprawy i zamieszkania (sumarycznie 825 km²). Wyspa zamieszkała jest przez 130 osób (t. j. około 17 miesz., km²) żyjących we wspólnocie. Warunki życia są nader ciężkie wskutek znacznego rozmnożenia się szczurów, pożerających zapasy żywności. Rząd angielski proponował mieszkańcom na bardzo korzystnych warunkach przesiedlenie, z czego jednak nie chcieli skorzystać.

¹⁾ Compañia proponowała rozgraniczenie sfery wpływów i korzyści na innych rynkach, a żądała nieobniżania ceny.

Wędrówki białego bociana europejskiego. Bociany zamieszkują przez wiosnę i lato Niemcy i okolice nadbałtyckie, lecz w zimie południową Afrykę. Szczegóły, dotyczące ich długiej rocznej wędrówki, zostały uzyskane przez oznaczenie pojedynczych ptaków i obserwację stad, będących w locie. Bociany, gnieżdżące się na wschód od Wezery, lecą na południe przez połud.-wschodnią Europę, poprzez Azję Mniejszą, Syryję, Egipt, stąd w górę doliny Nilu i przez wschodnio-afrykańskie obszary jezior do południowej Afryki. Bociany zaś zamieszkałe na zachód i połud. od Wezery lecą przez Francję, Hiszpanię i Marokko, a stamtąd przebywają Saharę z półn.-zach. na połudn.-wschód, kierując się według linii pagórków, gdzie znajduje się więcej wody i roślinności, niż w innych częściach pustyni. Drogi na północ zdają się być takie same, co na południe.

Przypuszczano, że bociany lecą tą trochę okrężną drogą, by uniknąć trudnego przeprawienia się przez Alpy. Mercier jednak stwierdza w „La Nature”, że może to być prawda co do wschodniej drogi, zachodnia bowiem nastęrcza znacznie większe trudności w pustyniach. Obie drogi unikają przebywania większych przestrzeni wody, co, jak się zdaje, tłumaczy się pewnym wstrętem bociana do lotu przez morze Śródziemne.

Linia kolejowa Casablanca-Rabat została otworzona 21 kwietnia 1925. Pierwsze odgałęzienie kolejowe linii marokańskiej Rabat-Meknes zostało wybudowane w 1923 r.

Ameryka. *Produkcja ropy w Meksyku* w r. 1925 wynosiła 18 milionów ton, t. zn. w porównaniu z r. 1924 spadła o 4 milj. ton. Spadek zaznaczył się zmniejszeniem nowych wierceń i mniejszą wydajnością szybów. Wywóz obniżył się o 25%.

Handel zagraniczny Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Stany Zjednoczone A. Płn. wywoziły w r. 1925 towarów na sumę 4.909 milj. dol. Eksport rozłożony był następująco: Europa 53%, Ameryka Płn. 23%, Azja 10%, Ameryka Południowa 8%, Oceanja 4%. Głównym odbiorcą była Anglja (20% ogólnego wywozu), dalej Niemcy, Francja, Japonia i inne. Zasadniczy artykuł wywozowy przedstawiała bawełna (wartość jej eksportu przekroczyła miliard dol.); w drugim dopiero rzędzie oleje skalne, samochody i maszyny, pszenica, węgiel kamienny, mięso i t. d.

Import Stanów Zjednoczonych Amer. Płn. wyrażał się w r. 1925 cyfrą 4228 milj. dolar. Uczestniczyły w nim Azja (31%), Europa (29%), Ameryka Płn. i Płd. (około 40%), Afryka i Oceanja. Naczelne miejsce w imporcie zajmowała Kanada, na dalszym planie dopiero Anglja, Japonja i inne. Podstawowym artykułem przywozu był kauczuk, dalej surowy jedwab, kawa, cukier i t. d.

Meksyk. Wzgórza solne. Zjazd American Association of Petroleum Geologists (A. A. P. G.) w Houston (Texas) w r. 1924 zajął się krainą „domów” solnych na wybrzeżu zatoki Meksykańskiej, tem charakterystyczną, że na prawie płaskiej równinie, zbudowanej z trzeciorzędu, pokrytego najmłodszymi warstwami, znajdują się płaskie pagórki, których jądro tworzy gips i sól kamienna, podnosząc nad sobą poziomo gdzieindziej ułożony trzeciorzęd. Nad temi „domami” znaleziono źródła oleju skalnego, złoża asfaltu, siarki, wypływy wody słonej, siarkowodorowej i gazów. Tam przypadkowo odkryto w r. 1901 wytryskowe źródło oleju skalnego, co zapoczątkowało okres masowych analogicznych odkryć i choć obecnie punkt kulminacyjny produkcji oleju skalnego na wybrzeżu wzmiankowanym od 10 lat należy do przeszłości, to przecież stanowi jeszcze 5% ogólnej produkcji Stan. Zjednocz. Amer. Płn.

Ponieważ zbyt słaba znajomość trzeciorzędowego podłoża i jego struktury nie pozwalała na razie na rozwiązanie problemu „domów” tamtego obszaru, omawiano na zjeździe o wiele lepiej praktycznie i teoretycznie poznany obszar egzem solnych NW. Niemiec, czem równocześnie zadano śmiertelny cios przypuszczeniom wybuchowej genezy „domów” solnych wybrzeża zatoki Meksyk., nie zamykając jednak bynajmniej kwestji wypchania soli przez siłę krystalizacyjną lub procesy fizyczno-chemiczne.

Oprócz bardzo licznych odczytów program zjazdu obejmował też wy-cieczki. Z tych jedna była skierowana na S do wierceń za siarką w Mata-gorda County. Tam zaznajomiono się z bardzo ciekawą metodą wydoby-

wania siarki, która polega na tem, że doprowadza się wiercenia do anhidrytu, nad którym leży porowaty wapień z siarką. Do tej siarkonośnej warstwy wprowadza się przegrzaną parę wodną, która topi siarkę. Ściśnione powietrze wypycha następnie płynną siarkę do góry, gdzie pompuje się ją do olbrzymich kadzi drewnianych. Po zestaleniu się płynu i zdjęciu oszalowania drewnianego ukazuje się olbrzymi jasno-żółty pagórek siarkowy (długi 250 m, szeroki 75 m, wysoki 30 m), gotowy do użytku.

Oceanja. Australja „Centralna“. Rząd australijski wydał ustawę, wedle której dotychczasowe „Terytorjum Australji północnej“ podzielono na dwie prawie równe części: Australję Północną i Australję Środkową. Granicą jest 20° S. Australja Północna otrzymała jako rząd trjumwirat komisjonerów, którzy nadzorować mają budowę kolei, gościńców, telegrafów i telefonów, wierceń wodnych, portów. Siedzibą ich będzie stolica, zakładana w pobliżu Newcastle Waters.

Wyspa Midway należy do archipelagu wysp hawajskich, składającego się z 21 wysp większych i wielu mniejszych. Z tych grupa NW. jest nie zamieszkała. Wszystkie wyspy są koralowe, a dzisiejszy wygląd zawdzięczają koralom, wiatrom i fali morskiej. Dzięki swemu osamotnieniu wyspy te są niesłychanie licznie nawiedzane rok rocznie przez ptaki morskie w okresie wylegania młodych. Wskutek założenia stacji kablowej na wyspie Midway osiedliła się tam kolonja, która coraz lepiej zagospodarowuje tę małą 30 km obwodu liczącą wyspę. Od zamieszkałego tam lekarza dra Lorenza dowiadujemy się wielu cennych szczegółów o niezmiernie licznej i bujnej faunie mięczakowatej, ptakach i rybach tamtejszych.

VII. Literatura (*Littérature*).

Literatura polska (*Littérature polonaise*).

Polska. — Słowniki i kartografja (*Pologne. Dictionnaires et cartographie*).

Gondarska Anna, W sprawie długości wybrzeża polskiego (*Sur la longueur des côtes polonaises*). Wydawnictwo Inst. Geogr., Poznań (1) 1926, 43—44.

Rzut i układ kartograficzny dla polskich map wojskowych z siecią kilometryczną (Projekt), Referat opracowany w Ref. A. G. Wyd. Triangul. Wojskowego Instytutu Geogr. Warszawa 1925, str. 29 + 7 załączników.

Katalog wydawnictw kartograficznych, Lwów-Warszawa, Książnica-Atlas 1925.

Korbel-Sawicki, Atlas geograficzny, p. Czasop. Geogr. 1926, z. 1, str. 54—59. Recenzje zbiorowe: astronomja i geografja matemat. (L. Grabowski), klimat (St. Bartnicka), osadnictwo miejskie i wiejskie (B. Zaborski).

Smoleński J., Słownictwo geograficzno-fizyczne, p. Czasop. Geogr. 1926, z. 2, str. 95—105, geogr. matemat., geofizyka i kartografja (St. Bartnicka), petrografja, geologia, wulkanizm, wydmy i formy pustynne (St. Małkowski).

Świtniewski Stan., Polska, Ilustrowany słownik geograficzny, Lwów 1925.

Polska. — Morfologja i geologja (*Morphologie et géologie*).

Bibliografja geologiczna Polski, Bibliographie Géologique de Pologne. Wydawnictwo Państw. Inst. Geolog. Edition du Service Géologique de Pologne. Zebrała: R. Danysz-Fleszarowa, Par: Mme R. Danysz-Fleszarowa, Warszawa-Varsovie, 1925, str. 11.

Czarnocki J., 1) Stratygrafia i fauna kambru w części środkowej gór Świętokrzyskich (Sur la stratigraphie et la faune du Cambrien dans la partie moyenne du Massif de Święty Krzyż), 2) O wieku utworów pregotlandzkich na Wołyniu i Podolu (Sur l'âge des sédiments prégotlandiens dans la Volhynie et dans la Podolie), 3) O pochodzeniu wód mineralnych w Busku i okolicach (Sur l'origine des eaux minérales dans les environs de Busk), Pos. P. I. Geolog. 1926 Nr. 14, C. R. d. Séances d. Service d. Geol. de Pologne 1926, Nr. 14.

Czernik Stanisław, Iwaniska (nad Koprzywianką), Ziemia 1926, Nr. 8, str. 118—120.

Gadomski Adam, O zlodowaceniu doliny Strążyskiej, La glaciation de la vallée „Strążyska“ en Tatra, Czasop. Geogr., Revue consacrée à l'enseignement de géogr. 1925, t. II, str. 235—242,

Gąsiorowski H., Podziemne jeziora w krasie gipsowym w Sieśławicach, „Ochrona Przyrody“ 1925, z. 5.

Horoszkiewicz Roman, Horodyszczce, Ziemia 1926, Nr. 4, str. 56—57.

Horowitz L., Sprawozdanie z badań wykonanych w r. 1925 na arkuszach „Szczawnica“ i „Nowy Targ“ (C. R. des recherches géol., exécutées en 1925 sur le territoire des feuilles „Szczawnica“ et „Nowy Targ“). Pos. P. I. Geolog. 1926, Nr. 14, C. R. d. Séances de Service Géol. de Pologne 1926, Nr. 14.

Janczewski E., O warjometrze grawitacyjnym Eötvösa w zastosowaniu do badań geologicznych (De la balance de torsion appliquée aux recherches géologiques), Pos. Nauk. Państw. Inst. Geolog. 1925, Nr. 13, Comptes-Rendus d. Séances du Service Géologique de Pologne, str. 1—2.

Kamkin A., Ziemia okrzemkowa, Przyroda i Technika 1926, z. IV, str. 162—167.

Kreutz St., W sprawie ochrony przyrody nieożywionej, Ochrona Przyrody 1925.

Kropidłowska Teodora, Wędrówka po kaszubskiej Szwajcarii, Kartuzy 1924, str. 67.

Kuźniar Czesław, Rudy żelazne w okolicy Bliżyna, Les mines de fer des environs de Bliżyn, Pos. Nauk. Państw. Inst. Geol. C. R. d. Séances du Service Géologique de Pologne, 1925, Nr. 13, str. 5—6.

Małkowski St., 1) Sprawa ochrony zabytków przyrody nieożywionej (Sur la protection des sites et des monuments de la nature inanimée), 2) Wielki głaz piaskowca narzutowego w Zawadach pod Mszczonowem (Le grand bloc erratique de gres à Zawady près de Mszczonów aux environs de Varsovie), ibd. 1926, Nr. 14.

Passendorfer E., Sprawozdanie z badań geologicznych, wykonanych w lecie 1925 r. na arkuszu Przedbórz (C. r. des recherches géologiques, exécutées en 1925 sur la feuille Przedbórz), ibd. str. 6—7.

Pawłowski Stanisław, O śladach zlodowacenia w Gorganach zachodnich, Spraw. z czyn. i pos. P. A. U. 1925, Nr. 9, str. 11.

Pawłowski St., Kilka spostrzeżeń nad utworami lodowcowemi w powiecie Kępińskim (Einige Bemerkungen über glaziale Bildungen im Kreise Kępno), Wydawnictwo Inst. Geogr. Poznań 1926, str. 43—47.

Pawłowski St., Sur les traces glaciaires dans les Gorganes occidentales (Karpates polonaises), Bull. Ac. Pol. Sc. et Lettres 1925, A. 369—375.

Posiedzenia naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego, Comptes-Rendus des Séances du Service Géologique de Pologne, Warszawa 1926, Nr. 14. str. 16.

Premik Józef, Sprawozdanie z badań geologicznych, wykonanych w r. 1925 na obszarze Paszki, Rudnik, Komornik i Działoszyna, C. R. des recherches géologiques, exécutées en 1925 dans les environs de Praszka, Rudniki, Komorniki et Działoszyn, Pos. Nauk. Państw. Inst. Geolog. Comptes-Rendus d. Séances du Service Géologique de Pologne, 1925, Nr. 13, str. 7—9.

Ossowski Konstanty, Z nizin świecko-nowskich, Ziemia 1926, Nr. 9, str. 131—134.

Rabowski F., 1) Badania geologiczne w Niżnych Tatrach i w górach Spisko-Gemerskich w związku z problemem korzeni płaszczowin reglowych w Tatrach. (Les recherches géol. dans la Basse Tatra et les montagne de Zips-Gömer en rapport avec le problème des nappes subatitiques), 2) Sprawozdanie z badań geologicznych, wykonanych w r. 1925 w Tatrach. (Compte-Rendu des recherches géol. effectuées en 1925, dans la Tatra), Pos. P. Inst. Geolog. C. R. d. Séances du Service Géol. de Pologne 1926, Nr. 14.

Starzyński Zygmunt, W sprawie przechodzenia rędzin w utwory zbielicowane. Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, XIII z. 1, Poznań 1925.

Swiderski Bohdan, Przyczynki do tektoniki Karpat wschodnich polsko-rumuńskich, Quelques nouvelles données sur la tectonique des Carpathes orientales polono-roumaines, Bull. Internat. de l'Accad. Polonaise des Sciences et des Lettres, Cracovie 1925, Nr. 8—10 A, str. 357—366.

Szymańska J., Ilość i rozmieszczenie „oczek“ na terenie Poznańskiego (Zahl und Verbreitung der Solle in Posen), Wydawnictwo Inst. Geogr. Poznań, (1) 1926, 49—52.

Sujkowski Zbigniew, Stratygrafia i tektonika jury i kredy okolic Wolbromia, Sur la stratigraphie et la tectonique du Jurassique et du Crétacé des environs de Wolbrom, Pos. Nauk. Państw. Inst. Geolog., Comptes-Rendus d. Séances du Service Géologique de Pologne, 1925, Nr. 13, str. 4—5.

Wołosowicz S., Morena denna t. zw. „transgresji wigierskiej“ i jej znaczenie w budowie dyluwjum pojezierza Suwalskiego. (La moraine de fond de „la transgression de Wigry“ et son rôle dans la structure géologique du „pays lacustre“ de Suwałki), ibd. str. 2—4.

Woźnowski Mieczysław, Krajobraz okolic Krzemieńca, Ziemia 1926, Nr. 3, str. 41—44.

Zuber Stanisław, Z geologii okolic Krzemieńca, ibd., Nr. 4 str. 50—55, Nr. 5 str. 66—69.

Polska — Hydrografia. (Pologne — Hydrographie).

Bajerlein Józef, Kilka spostrzeżeń nad termiką jezior wielkopolskich w porze letniej, Quelques recherches sur la température des lacs dans la voïévodie de Poznań, etc., Badania g. nad pn.-zach. Polską, Études g. sur la Pologne du nord-ouest, Poznań 1926, str. 5—15.

Garlikowska Henryka, Rozmieszczenie i statystyka jezior wielkich (Distribution et statistique des lacs du pays de Wilno), O. z I. Tomu Archiwum Rybactwa Polskiego, Bydgoszcz 1925, 42 str.

Lachs H. i Kronmann I., O potencjale przepływu, On streaming potentials, Bull. Internat. de l'Accad. Polonaise des Sciences et des Lettres, Cracovie 1925, Nr. 8—10 A., str. 289—300.

Lencewicz Stanisław, Badania jeziorne w Polsce, Recherches limnologiques en Pologne, Prace wykonane w Zakładzie Geogr. U. W., Travaux exécutés à l'Institut de Geogr. de l'Univ. de Varsovie, Nr. 15, Warszawa, O. z Przeglądu Geograficznego t. V. 1926, 70 str.

Lityński A., Ważniejsza aparatura hydrobiologiczna, Remarques sur les appareils hydrobiologiques, Sprawozd. Stacji hydrobiolog. na Wigrach, Compte-Rendus de la Station hydrologique du lac de Wigry, Suwałki 1925, Nr. 4, str. 65—73.

Lityński A., Próba klasyfikacji jezior Suwalszczyzny, Versuch einer Gliederung der Suwalkier Seen, t. I., Nr. 4, str. 37—57.

Rundo A., Przepływ rzek w okresie zlodzenia, Débit des fleuves pendant la période de congélation, Prace meteorologiczne i hydrograficzne, Études météorologiques et hydrographiques, Warszawa 1924, str. 32—50.

Sprawozdania Stacji Hydrobiologicznej na Wigrach, Compte-Rendus de la station hydrobiologique du lac de Wigry, t. I., Nr. 4, Suwałki 1925, 85 str.

Polska. — Meteorologia i klimatologia. (Pologne. — Météorologie et climatologie).

Bartnicka St., Przebieg pogody w lecie i jesieni 1925 (Le cours du temps en Pologne — Été et Automne 1925), Czasop. geogr. 1925, t. III., str. 274—278, Revue consacrée à l'enseignement de la Géogr.

Bartnicka St., Przebieg pogody w Polsce w grudniu 1925 i styczniu 1926 r. (Le cours du temps en Pologne — Décembre 1925 et Janvier 1926), ibd. 1926, z. 1., str. 46—48.

Bartnicki L., O przebiegu czynników meteorologicznych pod wpływem różnych układów barometrycznych, Sur la marche des facteurs météorologiques sous l'influence de différents systèmes barométriques, Prace meteorologiczne i hydrograficzne, Études météorologiques et hydrographiques, Warszawa 1924, str. 7—32.

Deszczka Wład., Przyczynę do charakterystyki opadów atmosferycznych Bydgoszczy w letniej porze roku (Quelques remarques sur la précipitation d'été à Bydgoszcz), Wydawnictwo Inst. Geogr. U. Poznań (1) 1926, str. 25—29.

Dobrowolski A. B., Z powodu artykułu p. W. Niebrzydowskiego „O zamieciach śnieżnych na kolejach żelaznych“, A propos de l'article de M. W. Niebrzydowski „La chasse-neige et les voies ferrées“, Prace meteorologiczne i hydrograficzne, Études météorologiques et hydrographiques, Warszawa 1924, str. 91—94.

Gadomski Adam, Lodowce i wieczne śniegi tatrzańskie, Przyrodnik 1925, z. 4, str. 165—177.

Janikowski Tomasz, Wyniki spostrzeżeń meteorologicznych, notowanych nad Wigrami w czasie od 1922 do 1924 roku, Résultats des observations météorologiques, Sprawozd. stacji hydrobiolog. na Wigrach, Comptes-Rendus de la station hydrologique du lac de Wigry, Suwałki 1925, Nr. 4, str. 59—65.

Kasprowicz A., Jeszcze o zorzy biegunowej, Przyroda i Technika 1926, z. I., str. 34.

Śp. Leon Lorkiewicz (Wspomnienie pośmiertne), Wiadomości Meteorolog. 1925, z. 7—9., str. 33—34.

Niebrzydowski W., 1) Hildebrandsson, str. 14—20; 2) Ludowe przepowiednie pogody, Les prévisions du temps populaires, str. 24 do 27; 3) Zorza północna w Polsce, Aurore boréale et tempête magnétique en Pologne le 26 janvier 1926, str. 28—29; 4) Zjawiska lodowe na rzekach polskich, État de glace sur les rivières de la Pologne, str. 30; 5) Przebieg zmian stanu wody na rzekach polskich, Changement du niveau d'eau sur les rivières de la Pologne, str. 31; 6) Do obserwatorów, Aux observateurs, Wiadomości Meteorolog. 1926, styczeń, Bulletin météorologique 1926, Janvier.

Niebrzydowski W., O zamieciach śnieżnych na kolejach żelaznych, La chasse-neige et les voies ferrées, p. art. Dobrowolskiego, Prace meteorologiczne i hydrograficzne, Études météorologiques et hydrographiques, Warszawa 1924, str. 51—90.

Polackówna Marja, Wahania klimatyczne w Polsce w wiekach średnich, Climatic variations in Poland during the middle Ages, Prace geograficzne wydawane przez Eugenjusza Romera, z. V., Lwów, Książnica-Atlas, 1925, str. 80.

Prace meteorologiczne i hydrograficzne (Études météorologiques et hydrographiques), z uwzględnieniem zastosowań praktycznych, Wydawnictwo Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr państwowych, Warszawa 1924, str. 106.

Ralski Edward, Posiew wiosny w ziemie, Przyrodnik 1925, z. 4, str. 183—187.

Smosarski W., Temperatura i opady w Wielkopolsce, Poznań 1925, str. 102.

Stenz E., Obserwacje, Zorze północne, O. z. „Uranji“, Warszawa, Nr. 2, 1926.

Stenz E., Zorza północna (obserwowana 26. I. 1926 w Polsce), Przyroda i Technika 1926, z. 3, str. 137.

Stenz E., Z działalności Wydziału Morskiego w Nowym Porcie, ibd., str. 121—123.

Stenz E., Z działalności Wydziału Morskiego w Nowym Porcie, Quelques remarques sur le Bureau Maritime Polonais à Nowy port (Danzig), Wiadomości Meteorolog. 1925, z. 10—12, str. 54—55.

Stenz E., O wyprawie pyrhelometrycznej na ocean Atlantycki, *ibid.* z. 12—13, str. 66—67.

Stenz E., O metodzie aktynometrycznej Michelsona i o jej zastosowaniu do spostrzeżeń w górach, *Sur la méthode actinométrique de Michelson et sur son application pour les mesures de la radiation solaire dans les montagnes*, *Prace meteorologiczne i hydrograficzne, Études météorologiques et hydrographiques*, Warszawa 1924, str. 95—106.

St. K. B., Dostrzeżenie t. zw. „promienia zielonego“ na Bałtyku, *Przyroda i Technika* 1926, z. I., str. 35—37.

Szulc K., Przymrozki wiosenne i jesienne jako zagadnienie rolniczo-meteorologiczne (Notatka wstępna), *Gelées nocturnes de printemps et d'automne envisagées comme des problèmes de la météorologie agricole (Note préliminaire)*, *Prace meteorologiczne i hydrograficzne, Études météorologiques et hydrographiques*, Warszawa 1924, str. 1—6.

Polska. — Biogeografia. (Pologne. — Biogéographie).

Adametz L., Badania kranjologiczne bydła dyluwjalnego z Pamiątkowa. Przyczynok do kwestji pochodzenia bydła domowego w Europie. (Kranjologische Untersuchungen des Wildrindes von Pamiątkowo, ein Beitrag zur Frage nach der Abstammung europäischer Hausrinder), *Bull. Internat. de l'Accad. Polonaise des Sciences et des Lettres*, Cracovie 1925, Nr. 5—6 B, str. 591—622.

Bełzicki Stanisław, Udział nauczycieli w badaniach florystycznych na prowincji, *Życie Szkolne* 1926, z. I, str. 14—20, z. IV, str. 121—128.

Czeczottowa H., Element atlantycki we florze Polski, *Sprawozd. z czynności i pos. P. A. U.*, Kraków, 1926, Nr. 3, str. 26—27.

Demel K., Zbiorowiska zwierzęce na dnie morza polskiego, *Sprawozd. z pos. P. A. U.* 1925, Nr. 9, str. 10.

Jakubski Antoni, Nowe metody i kierunki w zakresie kartografji zoogeograficznej (New methods and tendencies in zoogeographical cartography). *Prace Geogr. wydawane przez E. Romera*, z. VIII (Travaux géogr. publiés sous la direction de E. Romer, prof. de géogr. à l'Université de Léopol, livr. VIII, Lwów 1926, 27 str. i 2 tabl.

Jaworski Z., Bezrogie bydło Wileńszczyzny, *Spraw. z czynności i pos. P. A. U.* 1925, Nr. 9, str. 11—12.

Jedliński Władysław, O badaniach leśno-fenologicznych, zasadach ich organizacji i ich znaczeniu dla urządzania gospodarstwa leśnego, *Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych* XIII z. 1, Poznań 1925.

Kołodziejczyk January, Roślinność Polski we florze Europy, *Przyrodnik* 1925, z. 5, str. 219—326.

Kozłowska A., Zmienność *Festuca ovina* L. w związku z sukcesją zespołów (assocjacyj) stepowych na wyżynie Małopolskiej, *La variabilité de Festuca ovina L. en rapport avec la succession des associations steppique du plateau de la Petite Pologne*. *Bulletin*

international de l'Accadémie Polonaise des Sciences et des Lettres, Cracovie 1925, Nr. 4—4 B, str. 325—378.

Koźmiński Z., Badania ekologiczne nad prostoskrzydłymi Puszczy Białowieskiej, Ökologische Untersuchungen an Orthopteren des Urwalds von Białowieża, ibd., Nr. 3—4, str. 447—475.

Koczwarą M., Flora i wegetacja okolic Krzemieńca, Ziemia 1926. Nr. 6, str. 82—86.

Kulesza W., Malina Moroszka (*Rubus Chamaemorus*) na wrzosowisku Bielawskim, Ochrona Przyrody 1925, t. V.

Kulmatycki Włodzimierz, O nowszych badaniach nad łośosiem i siejami w Polsce, Przyrodnik 1925, z. 6/7 i 9/10, str. 379—391.

Nowiński M., Die geobotanischen Verhältnisse am südöstlichen Rande des Sandomierer Urwaldes, Geobotanische stosunki południowo-wschodniej części puszczy Sandomierskiej, Bulletin internat. d. l'Acad. des Sciences et des Lettres, Kraków 1925 r., Nr. 8 B, str. 729—750.

Pawłowski B., O subniwalnem piętrze roślinności w Tatrach, Über die subnivale Vegetationsstufe im Tatragebirge, ibd., Nr. 8 B, str. 769—776.

Pawłowski St.-Zwierzycy Józef, O pochyleniu drzew na terenie Wielkopolski, Sur l'inclinaison des arbres dans la voïevodie de Poznań, Wydawnictwo Inst. Geogr. Poznań (1) 1926, 34—42.

Paczowski Józef, Szata roślinna, Przyrodnik 1925, z. 4, str. 154—159, z. 5, str. 198—204.

Szafran Bronisław, Budowa i wiek torfowiska w Pakosławiu pod Iłżą, Der Bau und das Alter des Moores von Pakosław bei Iłża in Mittelpolen, Bulletin internat. d. l'Accad. Polonaise des Sciences et des Lettres, Kraków 1925, Nr. 8 B, str. 751—768.

Schindlerówna E., Wpływ czynników zewnętrznych na wzrost przedrośli niektórych gatunków paproci, Über den Einfluss äusserer Bedingungen auf die Wachstumsweise der Prothallien einiger Farne, ibd., Cracovie 1925, Nr. 5—6 B, str. 509—535.

Sokołowski J., Typowe ptaki morza polskiego, Przyrodnik 1925, z. 11/12, str. 558—560.

Stach Jan, Polskie przerzutki (*Machilidae*), ich rozsiedlenie i znaczenie dla pewnych zagadnień zoogeograficznych, Über die in Polen vorkommenden Felsenspringer (*Machilidae*) und über die Bedeutung dieser Insekten zur Beurteilung einiger zoogeographischer Probleme, Bull. Internat. de l'Accad. Polonaise des Sciences et des Lettres, Cracovie 1925, Nr. 7 B, str. 633—650.

Stecki Konst., Roślinność Polski niegdyś, Przyrodnik 1925, z. 5, str. 204—219.

Strażewicz Jan Waclaw, Nasze rośliny lekarskie, Warszawa, 1925.

Szafer Władysław, On the protection of nature in Poland during last five years 1920—1925, Kraków, Państw. Komisja Ochrony Przyrody, 1926.

Szafer Władysław, O florze i klimacie okresu międzylodowcowego pod Grodnem, Über den Charakter der Flora und des Klimas der letzten Interglazialzeit bei Grodno in Polen, Bulletin

international de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres, Cracovie 1925, Nr. 3—4 B, str. 277—324.

Szulczewski J. W., Brzęk (*Pirus torminalis*) w Wielkopolsce, „Ochrona Przyrody” 1925, t. 2.

Taurowska Helena, Rośliny jednoroczne we florze polskiej, Therophyta, Przyroda i Technika 1926, z. 2, str. 49—58.

Wodziczko A., 1) Stanowiska brzozy niskiej (*Betula humilis*) w Wielkopolsce i ich ochrona, 2) Rezerwat leśny w Piwnicach pod Toruniem, Ochrona Przyrody 1925, t. 5.

Wodzińska-Matawowska J., Wycieczki botaniczne w okolicy Kartuz, Przyrodnik 1926, z. 1, str. 42—46.

Zieliński Serwacy, Bory Tucholskie pod względem rozwojowo-ekologicznym, *ibid.*, 1925, z. 9/10, str. 398—441.

Polska. — Demografja. (Pologne, Démographie).

Czekanowski Jan, Antropologische Beiträge zum Problem der slawisch-finnischen Beziehungen, Odbitka z „Finska Fornminnesföreningens Tidskrift XXXV 4, Helsingfors 1925“, str. 14.

Czekanowski Jan, Übersicht anthropologischer Arbeiten in Polen im Laufe der Jahre 1913/14—1924/25, Odbitka z „Annales Academiae Scientiarum Fennicae“, Serja A, T. XXV, Nr. 2, Helsingfors 1925, str. 12.

Czpurkowskij E., Analiza głównych typów ludu rosyjskiego, białoruskiego, ukraińskiego, litewsko-łotyckiego i polskiego zapomocą metody geograficznej, Prace i materiały antropologiczne, t. IV, cz. II, Kraków 1925, str. 85—120.

Gargas I., Polnische Auswanderung nach Frankreich, Zeitschrift für Geopolitik 1926 (4), 253—260.

Krukowski S., 1) Pewne tarasy nadrzeczne Łysogór i Mazowsza i ich znaczenie chronologiczne dla paleolitu niżowego (Sur certaines terrasses fluviales dans le massif de Łysogóry et en Mazowie et sur leur importances pour la chronologie du paléolithique du Bas-Pays de l'Europe), 2) Krajobraz niżowy i paleolit niżowy w Łysogórach (Sur les relations entre „le paysage du bas pays“ du massif de Łysogóry et le paléolithique du Bas-Pays de l'Europe), Pos. Nauk. P. I. Geolog. 1926, Nr. 14, C. R. d. Séances du Service Géolog. de Pologne 1926, Nr. 14.

Prace i materiały antropologiczne, t. IV, cz. II, Kraków, Akademia Umiejętności 1925, str. 120.

Rolle Michał, Kamieniec Podolski, Warszawa 1926, Biblioteka Polska.

Sprawa przyłączenia gmin podmiejskich do miast, Samorząd 1926, Nr. 16, str. 349.

Studnicki Władysław, Ruch ludności w Europie powojennej, Studja społeczne i gospodarcze, Księga jubileuszowa dla uczczenia 30-letniej pracy naukowej Ludwika Krzywickiego, Warszawa 1925.

Szulc Stefan, Względna nadwyżka urodzeń chłopców w czasie wojny i po wojnie, Studjum społeczne i gospodarcze, Księga jubileuszowa dla uczczenia 40-letniej pracy naukowej Ludwika Krzywickiego, Warszawa 1925.

Talko-Hryncewicz J., Kaszubi jako grupa antropologiczna na zasadzie badań dokonanych na Pomorzu, Prace i materiały antropologiczne, t. IV., cz. II., Kraków 1925, str. 3—84.

Uziembło A., Projekt podziału administracyjnego w Polsce, Ziemia 1926, Nr. 3, str. 38—39.

W. A., Muzułmanie w Polsce, Ziemia 1926, Nr. 5, str. 79—80.

Wittschell L., Die völkischen Verhältnisse in Masuren und in dem südlichen Ermland, Pet. Mitt. 1925 (11—12).

Województwo Poleskie; mieszkania, ludność, stosunki zawodowe, Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku, t. XXII. Warszawa 1926, 4-o, str. 252.

Polska. — Etnografia. (Pologne — Etnographie).

Bystron J. St., Dzieje nazwisk polskich, Spraw. z czynności i pos. P. A. U. 1926, Nr. 1, str. 2—4.

Bystron J. St., Próba ujęcia całokształtu ludoznawstwa polskiego, ibd., str. 7.

Gołąbek Józef, Dziady białoruskie, Lud t. IV., z. 1—2., str. 1—41.

K., Pogańskie ofiary prześlągalne, Misje Katolickie 1926, Nr. 519, str. 125—126.

Krzyszkowski J., Kościoły wschodnie (Rosja), ibd., str. 134—137.

Kult św. Mikołaja w Polsce (streszczenie odczytu prof. M. Limanowskiego, na uwagę zasługuje dzięki geogr. metodzie badania), Ziemia 1926, Nr. 6, str. 95, cf. Aljan — ibd., Nr. 8, str. 127—128.

M. R., Kilka słów o ludzie okolic Krzemieńca, ibd., Nr. 7, str. 101—105.

Maciesza Aleksander, Puszcza kurpiowska w pieśni, ibd., Nr. 8, str. 120—122.

Seweryn Tadeusz, Świątkarze i ich rzeźby, Orli Lot 1926, Nr. 5, str. 67—69.

Seweryn Tadeusz, O Chrystusie Frasobliwym, Biblj. Orlego Lotu, Kraków, Orbis 1926.

Trzcieniecki Jan, Góra Bona w podaniach ludowych, Ziemia 1926, Nr. 8, str. 114—116.

Udziela Seweryn, Etnografia i krajoznawstwo, ibd., str. 116—118.

Udziela Seweryn, Z podań i dziejów Ziemi Bieckiej, Biblj. „Orlego Lotu“, Kraków Orbis 1926.

Polska. — Życie gospodarcze. (Pologne. — La vie économique).

Akcja zalesienia nieużytków, Samorząd 1926, Nr. 27, str. 526 do 527.

A. S., Obrót towarowy w gdańskim porcie za lipiec—październik r. 1925, Przemysł i Handel 1926, z. 9, str. 264—265.

Barabasz L., Polski przemysł gumowy i jego udział w światowej konsumpcji kauczuku, ibd., Nr. 17., str. 523—524.

Bartoszewicz Stefan, Bilans polskiego kopalnictwa naftowego za rok 1925, ibd., z. 8, str. 212—215.

Bartoszewicz Stefan, Bilans rafinerijny przemysłu naftowego w Polsce za rok 1925, ibd., z. 11., str. 322—323.

Bocheński M., Gorzelnie drożdżowe, *ibid.*, z. 7., str. 186—187.
Borowik J., Przybrzeżne rybołówstwo morskie w Polsce, *ibid.*,
Nr. 17., str. 524—527, Nr. 18., str. 559—560.

Brzóska Stan., Drzewa miododajne a drogi publiczne, *Samorząd* 1926, Nr. 27, str. 520.

Buzek Jan dr., Zakres działania i budżety państwowych urzędów statystycznych przed wojną i obecnie, *L'activité et les budgets des bureaux de Statistique de l'Etat avant la guerre et actuellement*, *Kwartalnik Statyst.* 1925, t. II, z. 3, str. 347—409.

Cybulski J., Górnictwo węglowe w r. 1925, *Przemysł i Handel* 1926, z. 9, str. 250—252.

Dederko Bohdan, Najkorzystniejszy rozmiar gospodarstw wiejskich, Warszawa, Gebethner i Wolff, 1926, str. 190, p. recenzja
Karon J., *Rzeczyposp. Spółdz.* 1926, z. I, str. 46—47.

Die Entwicklung des polnischen Aussenhandels, Deutsch-Polnische Wirtschafts-Rundschau, Królewiec-Gdańsk 1926, Nr. 2, str. 7.

Dakowski W., Zalesianie nieużytków, *Samorząd* 1926, Nr. 16, str. 341—343.

Dobrzycki B., Taryfy kolejowe a wewnętrzny rynek zbytu węgla polskiego, *Przemysł i Handel* 1926, z. 8, str. 215—220.

Handel Polski z Australją w r. 1924/25, ibid., z. 7, str. 188 do 189.

I., Na jak długo wystarczy nam produktów naftowych? *Przyroda i Technika* 1926, z. 3, str. 137.

Jarmoliński J., Eksport inwentarza żywego, *Przemysł i Handel* 1926, Nr. 17, str. 521—530.

I. O., Len i tkactwo lniane na naszych ziemiach wschodnich, *Przemysł i Handel* 1926, z. 10, str. 292.

Iwański Augustyn, Produkcja okopowych a niektóre zagadnienia przemysłu cukrowniczego i gorzelnianego, *ibid.*, z. 10, str. 287—289.

Jaworski Z., p. Biogeografia.

J. S., Państwowe tereny naftowe w r. 1925, *ibid.*, z. 8, str. 221—222.

Kiernik Wład., Wspólny program gospodarczy rolnictwa, przemysłu i handlu, *ibid.*, z. 10, str. 279—280.

Klarner Czesław, Zagadnienia przemysłu solnego w Polsce, *ibid.*, z. 3, str. 66—72.

Klepper A., Przyczynki do charakterystyki handlu zewnętrznego Polski za lata 1922—1924, *Kwartalnik Statyst.* 1925, t. II, z. 3, str. 411—439.

Komorowski Władysław, Polityka naftowa, *Rzeczyposp. Spółdz.* 1925, Luty str. 68—80, Marzec str. 107—121, Kwiecień str. 205—216.

Kostecki Edward, Na marginesie eksportu nasiennego, *Przemysł i Handel* 1926, Nr. 17, str. 518—521.

Krzysik Franciszek, Stan leśnictwa w Polsce, *Przyroda i technika* 1926, z. 5, str. 219—223.

Kuczewski Wł., Przyszłość przemysłu metalowego w Polsce, *Przemysł i Handel* 1926, z. 2, str. 41—44.

Kunderewicz Jerzy, Produkcja spirytusu i rozwój przemysłu gorzelniczego w Polsce, ibd., z. 5, str. 125—130.

L. Kr., Zaopatrzenie rolnictwa w nawozy sztuczne, ibd., z. 10, str. 293.

L. St., Produkcja papieru w roku 1925, ibd., z. 5, str. 135—136.

Massalski W., Wschód Bliski i Środkowy jako źródło surowców dla Polski, ibd., z. 7, str. 197—200.

Olszewski Stan., Sól i sole potasowe w Polsce, Odbitka z „Polski Gospodarczej“.

Obrót towarowy w gdańskim porcie w listopadzie i grudniu 1925 r., Przemysł i Handel 1926, z. 11, str. 331—332.

Or. J., Przemysł w województwach wschodnich, ibd., z. 15, str. 450—451.

Ostrzycki J., Rafineryjny przemysł naftowy w IV. kwartale 1925 r., ibd., z. 10, str. 290—292.

Polskie Muzeum próbek i wzorów w Galacu, ibd., z. 7, str. 188.

Powiatowa ferma wzorowa w Woli Libertowskiej pow. Olkuskiego, Samorząd 1926, Nr. 18, str. 392—393.

Produkcja górniczo-hutnicza w Polsce, Rzeczposp. Spółdz. 1925, Maj str. 232—233.

ZAWIADOMIENIE.

Walne Zebranie Krak. Oddz. Polsk. Tow. Geograficznego uchwaliło dnia 9 czerwca 1926 jednomyślnie dla względów uproszczenia zbiórki wkładek członkowskich uprosić i upoważnić Administrację „Wiadomości Geograficznych“, by wysyłając październikowy numer „W. G.“ pobrać drogą zaliczki pocztowej wkładkę (uprawniającą do bezpłatnego otrzymania „W. G.“) za r. 1926, wysyłając listopadowy i grudniowy numer czasopisma pobrać wkładki zaległe z ubiegłych lat, zaś wysyłając styczniowy numer 1927 pobrać wkładkę za rok 1927.

Administracja „W. G.“, stosując się do tej uchwały, ma zaszczyt podać ją — dla uniknięcia wszelkich nieporozumień — do wiadomości P. T. Członków, nadmieniając, iż można dla uniknięcia kosztów pobrania (50 gr.) nadesłać należności niżej wykazane wprost czekiem P. K. O. na numer 401.101 z dopiskiem „W. G.“ do księgarni „Orbis“.

Zaległość lat 1924—1925 zł. gr.

Wkładka r. 1926 zł. gr.

Wkładka na rok 1927 8 zł. — gr.

Z poważaniem

Administracja „Wiadomości Geograficznych“.